

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26 oktober 1966

51e jaargang, no. 2565

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.



COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Alcoholhoudend 1099

Prof. Dr. Th. A. Stevers:

Wie is de schuldige? 1100

Ir. N. R. A. Krekel, Drs. T. G. van der Woerd en Drs. J. J. Wouterse:

De Nederlandse scheepsbouw: wat nu? (I) 1104

A. P. H. van Meurs:

Hoe verder met het Nederlandse „natte” mijnbouwbeleid? (II) 1108

P. Taselaar:

Enkele wenken voor een goede werking van het effectenkredietwezen 1113

Prof. Dr. W. Drees Jr.:

Analyse van overheidsuitgaven 1115

Prof. Dr. C. D. Jongman:

Geld- en kapitaalmarkt ... 1116

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Alcoholhoudend

DE Staatsalmanak van 1966 vermeldt vijftien produktschappen. Eén ervan is het Produktschap voor Gedistilleerde Dranken (uiteraard gevestigd in Schiedam), hetwelk ons met niet aflatende ijver documentatiemateriaal stuurt over zaken als de consumptie van bier in Nicaragua en de invoerbepalingen voor gedistilleerd in Samoa, om er maar enkele te noemen. Een dergelijke vlijt dient gehonoreerd te worden; daarom brengen wij vandaag het door dit produktschap samengestelde boekje „Hoeveel alcoholhoudende dranken worden er in de wereld gedronken?” onder de aandacht van de lezers. Zelfs voor degene, wiens belangstelling voor alcoholica een zuiver (100 pCt.) statistische is, bevat de nieuwste druk van deze regelmatig verschijnende publikatie veel wetenswaardig materiaal.

Waar wordt nu het meest gedronken? In een drietal staatjes wordt deze vraag voor achtereenvolgens gedistilleerd, bier en wijn beantwoord. Op de volgende bladzijde hebben wij deze tabellen overgenomen, maar ons daarbij beperkt tot de eerste twintig landen van iedere ranglijst. Vijf landen zijn er die in elk van deze drie onder de eerste twintig voorkomen, nl. West-Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Frankrijk en Hongarije. Nederland komt twee maal voor, op de 8e plaats voor de consumptie van gedistilleerd en op de 19e voor die van bier. Tezamen met een 30e plaats op de „wijnlijst” levert dat voor ons een 27e plaats op in het „eindklassement”, dat in tabel 4 (ook weer alleen voor de eerste twintig) is weergegeven.

In het eindklassement geeft het drinken van wijn duidelijk de doorslag; drie grote wijndrinkende naties (Frankrijk, Portugal en Italië) prijken trots bovenaan. Waarschijnlijk zal dit zijn oorzaak vinden in de keuze van de wegingscoëfficiënt bij het herleiden van de wijn tot liters ad 100 pCt. Als bovendien het gezegde „wijn als water drinken” opgaat, heeft het Produktschap voor Gedistilleerde Dranken ons, Noordeuropese bier- en gedistilleerddrinkers, benadeeld ten gunste van de Zuideuropese wijndrinkers en dient de wijn niet te worden meegeteld bij de bepaling van de totale alcoholconsumptie. Voeren we de berekening op zodanige wijze uit, dat alleen bier en gedistilleerd meetellen voor de eindrangschikking, dan wordt Duitsland eerste en behoren wij Nederlanders in dit herberekende klassement wél tot de eerste twintig, opgeschoven als wij dan zijn van de 27e naar ongeveer de 17e plaats. Het is weer bewezen: Holland spreekt een woordje (drinkt een slokje) mee. Het is net als met berekeningen van loonstijging en arbeidsproductiviteit; als je maar lang genoeg cijfert, komt eruit wat je eruit wilt hebben.

In tabel 5 ten slotte is voor Nederland nog eens het verloop van de consumptie van alcoholica voor een aantal jaren nagegaan. Blijkens deze tabel, ook weer ontleend aan het hierboven al genoemde boekje van het Alcoholschap, is de wijnconsumptie per hoofd van de bevolking in 15 jaar het sterkst gestegen en is nu ruim 6 maal zo groot als in 1950. Voor bier is dit nu ruim 3½ maal zo groot. De consumptie van gedistilleerd is in 15 jaar met slechts ongeveer 30 pCt. gestegen. Interessant zal het zijn volgend jaar te vernemen hoe hoog de consumptie van gedistilleerd in 1966 zal zijn geweest en in hoeverre de prijsstijging per 1 januari 1966 de consumptie heeft geremd. Uit een door ons verrichte steekproef is reeds gebleken dat in 1966 als gevolg van de prijsstijging minder gedistilleerd is geconsumeerd dan het jaar ervoor. Omdat de populatie van onze steekproef slechts uit drie familieleden bestond en daarmee noch representatief noch a-select kan heten, kan aan dit resultaat helaas — naar een bevriend statisticus ons meedeelde — weinig waarde worden gehecht.

TABEL 1 en 2.

De consumptie van gedistilleerd en bier per hoofd van de bevolking in de verschillende landen (in volgorde van het hoofdelijk verbruik)

Land	Jaar	Liters gedistill. ad 100 pCt.	Land	Jaar	Liters bier
1. West-Duitsland	1965	2,72	1. België	1965	±140
2. Zweden	1965	2,70	2. Tsjechoslowakije	1965	130,0
3. Polen	1965	2,6	3. Luxemburg	1965	125,7
4. Spanje	1965	2,5	4. West-Duitsland	1965	122,05
5. Verenigde Staten	1965	2,47		1964-	
6. Oostenrijk	1965	2,20	5. Australië	1965	109,1
7. Oost-Duitsland	1965	1,9	6. Nieuw-Zeeland	1965	103,7
8. Nederland	1965	1,89	7. Oostenrijk	1965	92,1
9. Zwitserland	±'63	1,8	8. Ver. Koninkrijk	1965	91,5
	1964-		9. Oost-Duitsland	1965	80,6
10. Canada	1965	1,79	10. Denemarken	1965	78,45
11. Ierland (rep.)	1965	1,76	11. Zwitserland	1965	74
12. Frankrijk	1963	1,75		1964-	
13. IJsland	1964	1,75	12. Canada	1965	67,7
14. Roemenië	1965	1,67	13. Ierland (rep.)	1965	66,3
15. Bulgarije	1965	1,6	14. Verenigde Staten	1965	60,2
16. Cyprus	1965	1,56	15. Columbia	1964	48,6
17. Hongarije	1965	1,50	16. Hongarije	1965	44,2
18. Italië	1965	1,48	17. Zweden	1965	40,4
19. Finland	1965	1,4	18. Frankrijk	1965	39,2
20. Noorwegen	1965	1,33	19. Nederland	1965	37,21
			20. Venezuela	1964	31

TABEL 3 en 4.

De consumptie van wijn en de totale consumptie van alle alcoholhoudende dranken (gedistilleerd, bier en wijn) per hoofd van de bevolking in de verschillende landen (in volgorde van het hoofdelijk verbruik)

Land	Jaar	Liters wijn	Land	Jaar	Totaal (ad 100 pCt.) aan alcoholhoudende dranken
1. Frankrijk	1965	±125	1. Frankrijk	±'64	19,6
2. Portugal	1965	109	2. Portugal	1965	13,9
3. Italië	1965	108,5	3. Italië	1965	12,8
4. Argentinië	1965	85,1	4. West-Duitsland	1965	10,9
5. Spanje	1965	57,6	5. Spanje	1965	10,6
6. Luxemburg	1965	43,3	6. Argentinië	1965	10,6
7. Chili	1965	42,4	7. Zwitserland	1964	10,3
8. Griekenland	1965	39,2	8. Luxemburg	1965	10,2
9. Zwitserland	1965	38,3	9. Oostenrijk	1965	10,2
10. Roemenië	1963	35	10. Hongarije	1965	7,7
11. Hongarije	1965	32,8		1964-	
12. Oostenrijk	1965	28,0	11. Australië	1965	7,0
13. Uruguay	1963	26	12. Nieuw-Zeeland	1965	6,7
14. Joegoslavië	1965	24,8	13. België	1965	6,7
15. Bulgarije	1965	17,6	14. Roemenië	1964	6,4
16. West-Duitsland	1965	±17	15. Tsjechoslowakije	1965	6,4
17. Cyprus	1963	12,0	16. Verenigde Staten	1965	5,9
18. Tsjechoslowakije	1965	11,9	17. Ver. Koninkrijk	1965	5,8
19. België	1965	11,2	18. Chili	1965	5,7
20. Zuid-Afrika (rep.)	1965	8,64		1964/	
			19. Canada	1965	5,5
			20. Ierland (rep.)	1965	5,3

TABEL 5.

De consumptie van alcoholhoudende dranken in Nederland per hoofd van de bevolking

Jaar	Liters gedistilleerd ad 100 pCt.	Liters bier a)	Liters wijn b)
1950	1,47	10,58	0,54
1951	1,33	10,60	0,66
1952	1,11	10,93	0,58
1953	1,08	12,35	0,68
1954	1,15	13,47	0,92
1955	1,16	16,23	1,17
1956	1,29	17,31	1,43
1957	1,06	19,92	1,52
1958	1,08	20,18	1,47
1959	1,05	22,97	1,61
1960	1,14	23,85	1,88
1961	1,19	26,45	2,34
1962	1,34	27,73	2,47
1963	1,44	31,16	2,60
1964	1,48	34,97	2,88
1965	1,89	37,21	3,35

a) Excl. scheepsproviandering.

b) Incl. inlandse druivenwijn doch excl. inlandse vruchtenwijn.

Wie is de schuldige?

DE overheidsuitgaven stijgen onrustbarend snel, de belastingdruk wordt ondragelijk en de overbesteding van de laatste jaren is te wijten aan het financiële beleid van de overheid. Deze en soortgelijke waardeoordelen kan men de laatste tijd in vele kranten en periodieken lezen. Waardeoordelen kan men moeilijk bewijzen of ontzenuwen. Doch wellicht wordt de discussie verhelderd door het verschaffen van enige feitelijke informatie¹⁾. Meer beoogt dit artikel niet.

Omstreeks 1950 was de Nederlandse economie hersteld van de ergste gevolgen van de oorlog. Hoe is sindsdien het verloop geweest van de rijksuitgaven ten opzichte van het nationaal inkomen? Om deze vraag te beantwoorden is het weinig zinvol om alle rijksuitgaven die in de begroting c.q. de rekening voorkomen, in de beschouwing te betrekken. Er zijn jaren geweest van extra schuldaflossing. Bovendien is over het algemeen schuldaflossing van weinig belang als het erom gaat het beslag van het Rijk op de produktiecapaciteit te bepalen. Het zal daarom weinig bezwaar ontmoeten als we in eerste instantie de rijksuitgaven definiëren als alle uitgaven die op de begroting voorkomen, met uitzondering van de schuldaflossing (grafiek 1, lijn a).

Voor de beoordeling van het verloop sinds 1950 doet zich echter de moeilijkheid voor dat pas sinds 1958 de woningwetvoorschotten op de rijksbegroting voorkomen en sinds 1960 de materiële uitgaven voor het lager en — ten dele — voor het nijverheidsonderwijs. Vóór 1958 werd de woningwetbouw rechtstreeks gefinancierd door de gemeenten; de genoemde uitgaven voor het onderwijs werden bestreden uit het gemeentelijke aandeel in de rijksbelastingen. Ten aanzien van deze posten, die in 1967 tezamen f. 2,7 mrd. bedragen, heeft zich dus een verschuiving in de financiering voorgedaan. Om hiervoor te corrigeren, zijn in grafiek 1 de bovengedefinieerde rijksuitgaven ook opgenomen exclusief genoemde posten (grafiek 1, lijn a'). We zullen deze de gecorrigeerde rijksuitgaven noemen.

Nu blijkt dat de gecorrigeerde rijksuitgaven als percentage van het nationaal inkomen tot 1960 een duidelijk dalende trend vertonen. Sinds 1960 is de trend omgebogen in stijgende richting, waarbij het echter opvallend is dat 1966 en 1967 weer gekenmerkt worden door een daling. Verrassend is het verband tussen de richting van de trend en de politieke richting van de Ministers van Financiën.

De belastingdruk, voor zover deze betrekking heeft op het rijksdeel van de belastingen, vertoont een soortgelijk verloop; de stijging begint echter eerder en slaat in de laatste jaren ook niet om in een daling. In 1966/1967 schommelt het saldo van bedoelde belastingen en uitgaven om het nulpunt. Dit vormt een contrast met de situatie in de vorige periode van overbesteding, de jaren 1956/1957. Toen waren voor het Rijk de uitgaven aan-

¹⁾ De gegevens zijn ontleend aan de Miljoenennota's, Macro-economische Verkenningen (C.P.B.), Nationale Jaarrekeningen (C.B.S.) en Maandstatistiek van het Financieelwezen (C.B.S.).

In vergelijking met de voorgaande periode van overbesteding gaat er van de overheidsfinanciën en in het bijzonder van de rijksfinanciën een aanzienlijke tegendruk uit. Deze heeft echter de overspanning en de overbesteding — die voortvloeien uit een endoogeen conjunctuurmechanisme — niet kunnen voorkomen, vooral ten gevolge van het sterk gestegen werknemersaandeel.

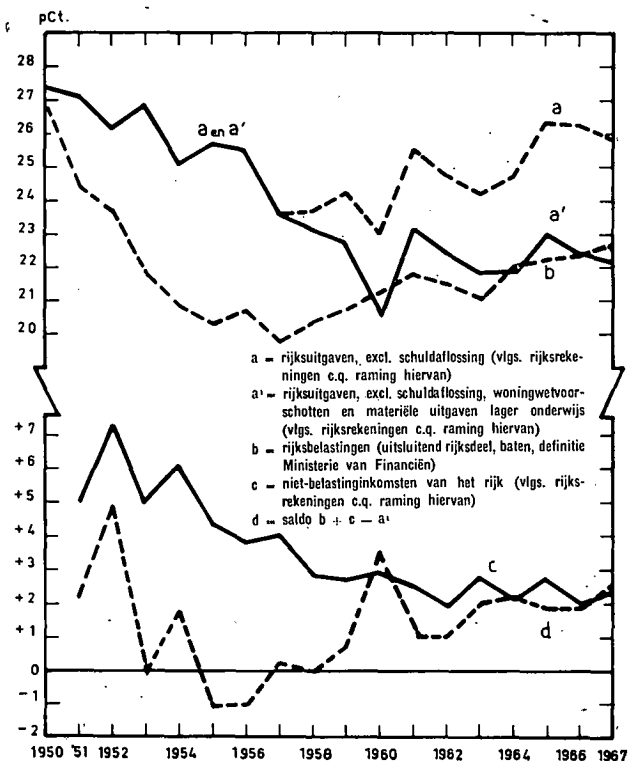
merkelijk hoger dan de belastingen en wel ca. 4,5 punt van het nationaal inkomen ²⁾.

Ondertussen zijn voor het Rijk echter ook de niet-belastinginkomsten relatief gedaald (grafiek 1, lijn c). Toch is ook het saldo van de totale rijksinkomsten en de gecorrigeerde rijksuitgaven in 1966/1967 nog bijna 3 punten van het nationaal inkomen gunstiger dan in 1956/1957 (grafiek 1, lijn d). Hierbij dient bedacht te worden dat in 1956/1957 onder de niet-belastinginkomsten ook nog de vrijgevallen tegenwaardegelden en baten uit liquidatie van vijandelijk vermogen voorkomen. Deze kunnen bezwaarlijk als normale dekking worden beschouwd. Zonder deze inkomsten stijgt het verschil weer tot ca. 4,5 punt.

Zo beschouwd gaat er van de rijksfinanciën in 1966/1967 in vergelijking met de situatie van 10 jaar geleden een aanmerkelijke tegendruk uit.

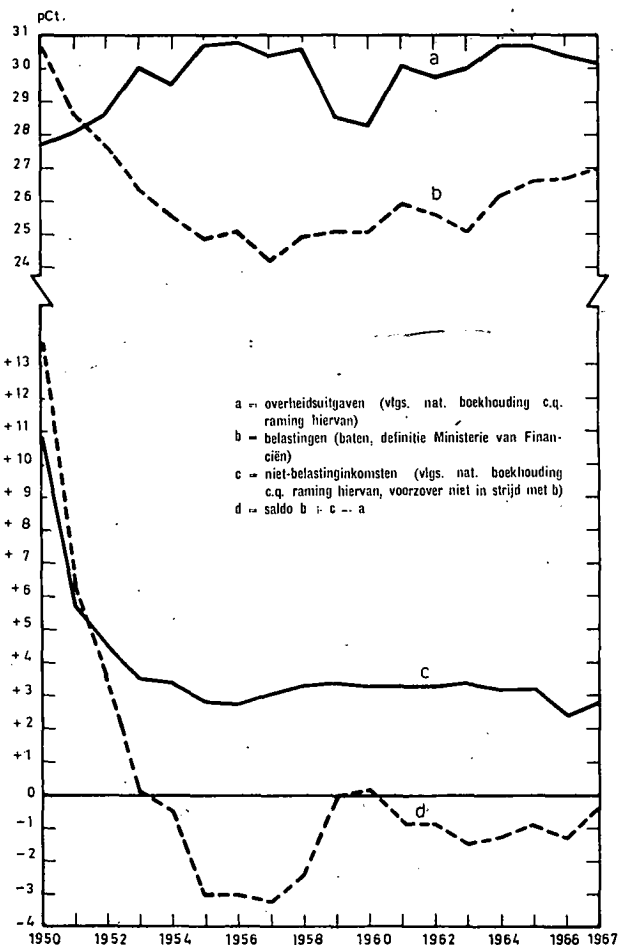
²⁾ De verschuiving in de financiering van het onderwijs is echter gepaard gegaan met een vergroting van het rijksdeel in de belastingen. Houdt men hiermede voor het volle bedrag der uitkeringen rekening, dan bedraagt het verschil niet 4,5 doch 3,5 punt van het nationaal inkomen.

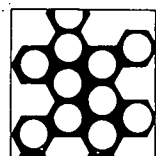
Grafiek 1. Rijksfinanciën als percentage van het nationaal inkomen (netto marktprijzen)



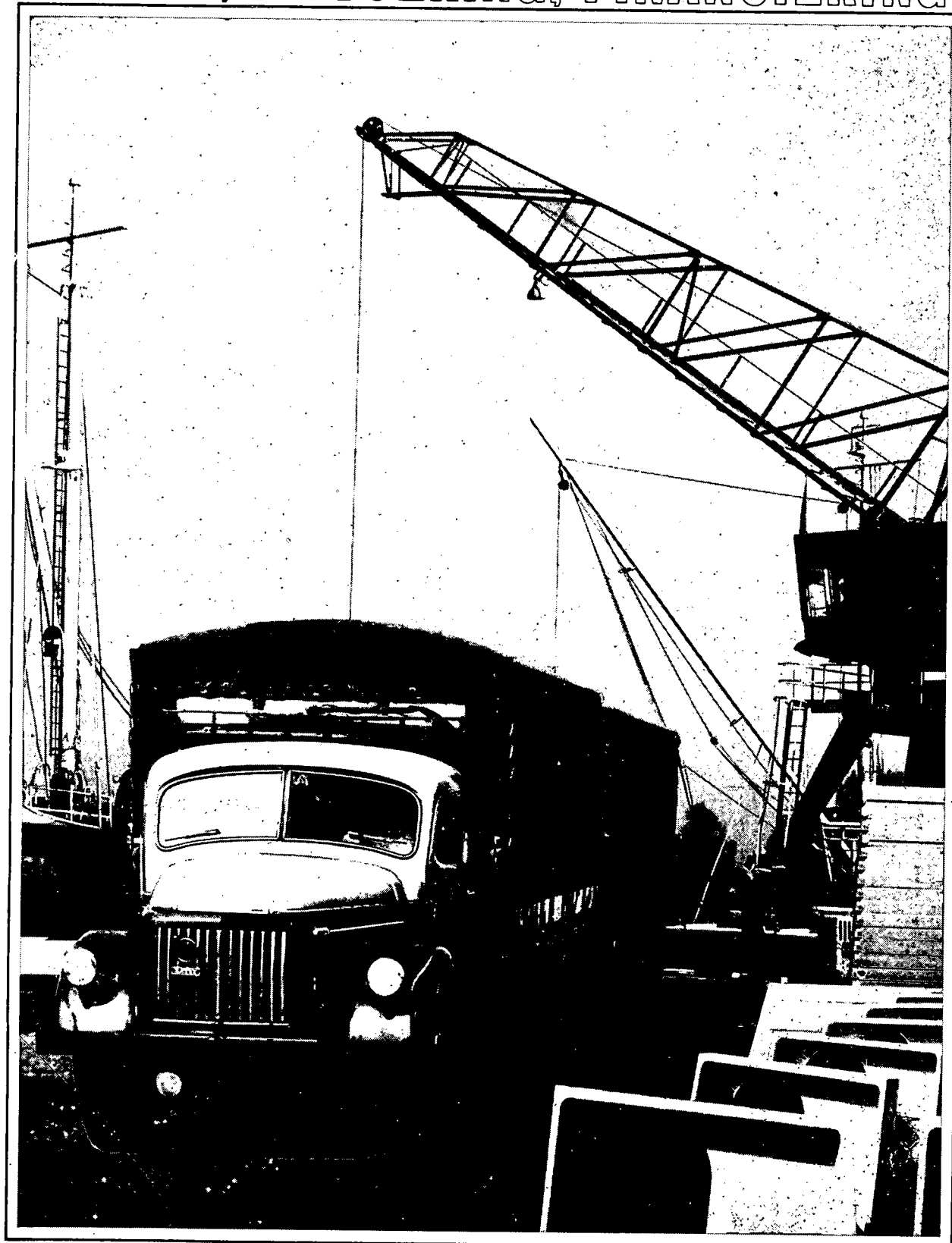
TOT nog toe zijn echter de woningwetvoorschotten en de materiële uitgaven voor het lager onderwijs niet meegerekend. Men kan deze er nu ook in betrekken en dan zeggen dat het saldo van de rijksfinanciën in 1966/1967 0,5 punt gunstiger is dan in 1956/1957, ondanks het feit dat nu de woningwetvoorschotten en de genoemde uitgaven van het onderwijs ook tot de rijksuitgaven zijn gerekend. Het lijkt mij echter verhelderend, deze uitgavencategorieën op een andere wijze in de beschouwing te betrekken. Een eerste hulpmiddel hiertoe vormt grafiek 2.

Grafiek 2. Overheidsfinanciën als percentage van het nationaal inkomen (netto marktprijzen)





WOON-EN WERKRUIMTE VRAAGT: ONTWIKKELING, FABRICAGE, HANDEL, UITVOERING, FINANCIERING!



VERENIGDE BEDRIJVEN BREDERO N.V. NIEUWE GRACHT 6 · UTRECHT · TELEFOON 030-16481

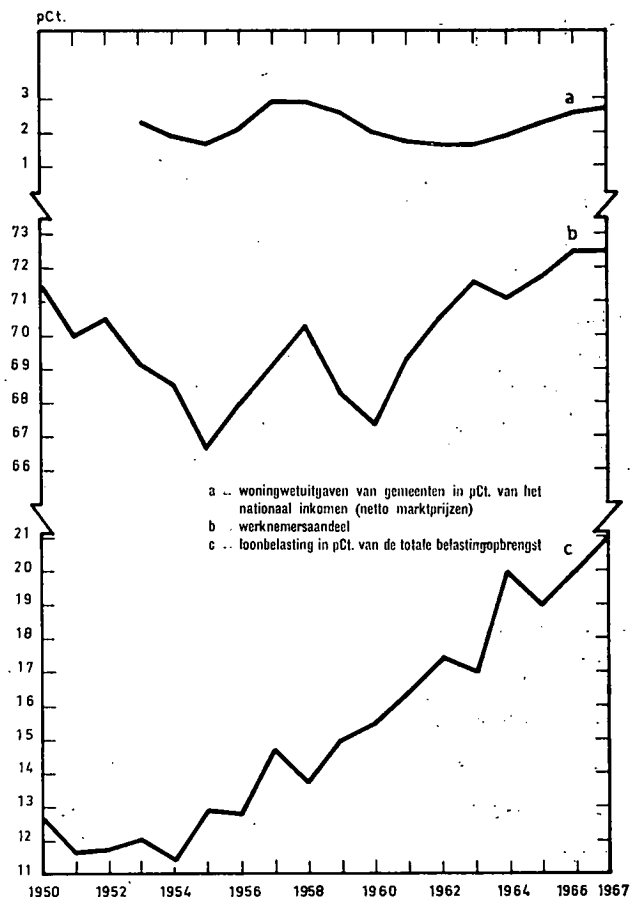
In grafiek 2 zijn de inkomsten en uitgaven van de totale overheid (Rijk en lagere overheid) uitgezet, overeenkomstig de definities van de nationale boekhouding. Dit laatste impliceert dat kredieten (o.a. aan de woningbouw) en investeringen in bedrijven (niet aan de uitgaven voorkomen). Wel uiteraard alle uitgaven voor onderwijs, dus ook de genoemde uitgaven voor het onderwijs. De ontvangsten uit tegenwaarde en uit vijandelijk vermogen worden in de nationale jaarrekening niet tot de rijksontvangsten gerekend en zijn dus niet in grafiek 2 verdisconteerd.

Bij de uitgaven blijkt duidelijker de (te laat gekomen) bestedingsbeperking die doorwerkt in de jaren 1958/1959. Afgezien hiervan is de laatste tien jaren de trendmatige ontwikkeling der overheidsuitgaven niet wezenlijk verschillend van die der rijksuitgaven. Ditzelfde geldt voor de inkomsten. Dit neemt echter weg dat het saldo van inkomsten en uitgaven voor de totale overheid zich in het laatste decennium minder spectaculair heeft verbeterd dan voor de rijksfinanciën kon worden geconstateerd. De verbetering bedraagt nu ca. 2,5 punt van het nationaal inkomen. Zoals gezegd vormen ontvangsten uit de tegenwaardegelden en vijandelijk vermogen geen onderdeel van de inkomsten volgens de definities van de nationale boekhouding, zodat de 2,5 punt te vergelijken is met de eerder genoemde 4,5 (c.q. 3,5) punt voor het Rijk alléén.

Als dan niet alleen van de rijksfinanciën, doch ook van de overheidsfinanciën in 1966/1967 vergeleken met 1956/1957, een duidelijke tegendruk uitgaat, is dit dan misschien gecompenseerd door de woningbouw, in het bijzonder de woningwetbouw? Grafiek 3 verschaft hierover informatie. Het blijkt dat de woningwetbouw gekenmerkt wordt door een bijna volmaakte conjunctuurgolf, met als gevolg dat het relatieve niveau van 1966/1967 vrijwel gelijk is aan dat van tien jaar geleden. Dit geldt nog sterker voor de totale woningbouw, daar juist in 1956 het aandeel van de woningwetbouw getrokken was dan in de overige drie jaren. De eerder genoemde conclusie met betrekking tot de overheidsfinanciën kan dus gehandhaafd worden als de woningwetbouw c.q. de gehele woningbouw erin wordt begrepen.

Ondertussen is er echter een belangrijke wijziging opgetreden, die mede haar weerspiegeling vindt in de structuur van de belasting. Ik bedoel de stijging van het werknemersaandeel, gepaard gaande met een drukverzwaring van de loonbelasting (grafiek 3, b en c). Het hogere niveau van het werknemersaandeel (sinds 1955) is van fundamentele betekenis voor de huidige situatie. Als zodanig gaat hiervan een sterke stimulans uit op de particuliere consumptie en een daling van de macro-economische belastingdruk. In feite zijn geen van beide gevolgen opgetreden. Integendeel. Dit is vooral gekomen doordat de druk van de loonbelasting veel zwaarder is geworden. De meer dan proportionele loonstijgingen zijn dus voor een belangrijk deel wegbelast. Micro-economisch is de belastingdruk dan ook veel méér gestegen dan het macrocijfer van grafiek 2 suggereert³⁾. Dit verklaart wellicht ten dele het zuchten over de belastingdruk. In het bijzonder zou ik er echter op willen wijzen dat de stijging van het werknemersaandeel verklaart dat de tegendruk die van de overheidsfinanciën, in het bijzonder van de rijksfinanciën, is uitgegaan, de overspanning in de economie

Grafiek 3. Woningwetbouw, werknemersaandeel, loonbelastingaandeel



niet heeft kunnen voorkomen, al mag wel worden verwacht dat deze spanning in 1967 zal verminderen. Hierbij dient bedacht te worden dat periodieke schommelingen van spanning en ontspanning het resultaat zijn van krachten die inherent zijn aan de structuur van de Nederlandse volkshuishouding. Nederland vormt in dit opzicht overigens geen uitzondering.

WIE heeft het nu fout gedaan, wie is de schuldige? De gezinshuishoudingen, omdat ze niet méér hebben gespaard? De werknemers, omdat ze te hoge lonen hebben gevraagd? De werkgevers, omdat ze te weinig weerstand hebben geboden aan de looneisen, en de regelingen over vermogensaanwasdeling en spaarloon hebben afgewezen? De overheid, omdat ze de belastingdruk niet verder heeft verhoogd dan wel haar uitgaven en die van de woningbouw niet minder heeft laten stijgen? Het parlement, de politieke partijen? . . . De lezer mag kiezen. Misschien is echter, gegeven ons politiek en sociaal-economisch systeem, na 1958 de economische ontwikkeling nog niet eens zo slecht geweest.

Tilburg, 14 oktober 1966.

Th. A. STEVÉRS.

³⁾ Anders gezegd: bij de huidige tarieven zou de macro-economische belastingdruk hoger zijn geweest indien de inkomensverdeling ongewijzigd was gebleven.

De Nederlandse scheepsbouw: wat nu? (I)

HALF september — precies één jaar na de installatie op 13 september 1965 — heeft de Commissie Nederlandse Scheepsbouw 1965 haar taak: onderzoek van de concurrentiepositie van de Nederlandse scheepsbouw en schriftelijke vastlegging van verbeteringsvoorstellen, voltooid. De omvangrijke detaillering van het onderzoek en de snelheid van rapporteren hebben grote bewondering gewekt. Het doel van deze bespreking is een toetsing van de voorstellen aan de analyse die de Commissie en haar werkgroepen hebben uitgevoerd en een beschouwing over de weg, die nu ingeslagen moet worden om de voorstellen te realiseren. Daartoe volgen allereerst de indeling van de werkgroepen, de rapporten die zij geschreven hebben en de belangrijkste onderwerpen per rapport; de code per rapport dient ter verwijzing in de tekst.

Commissie Nederlandse Scheepsbouw 1965	„Commissierapport”	(Com): Analyse en aanbevolen maatregelen in de Nederlandse scheepsbouw (155 blz.)
Economische werkgroep	„Economische Vraagstukken I”	(Ec I): Marketing; steun binnen de E.E.G. (51 blz.)
Economische werkgroep	„Economische Vraagstukken II”	(Ec II): Marktprognoses (144 blz.)
Financiële werkgroep	„Financiële Vraagstukken”	(Fin): Vergelijking van overheidssteun en fiscale situaties in de grote scheepsbouwlanden (88 blz.)
Sociale werkgroep	„Sociale problemen”	(Soc): Analyse van de sociale toestand en aanbevelingen voor het sociale beleid (51 blz.)
Technische werkgroep A	„Produkt”	(Pdt): Technische concurrentiefactoren; aanbevelingen tot versterking (46 blz.)
Technische werkgroep B	„Produktie”	(Pie): Analyse scheepsbouwmethoden; aanbevelingen voor nieuwe werftypen en integratie (44 blz.)
Technische werkgroep C	„Organisatie”	(Org): Mogelijke samenwerkingsstructuren; rentabiliteit van nieuwe werftypen; marketing; computers (50 blz.)
Technische werkgroep D	„Research en Ontwikkeling”	(ReO): Bestaande situatie bij werven, reders en onderzoekinstellingen; idem voortstuwingsinstallaties; mogelijkheden tot verbetering (25 blz.)
Enkele leden van de Commissie	„Reisrapporten”	(Rei): Bezoeken aan werven en scheepsbouworganisaties in de wereld (105 blz.)
Commissie Nederlandse Scheepsbouw	„De scheepsbouw van vandaag en morgen”	: Punten uit het Commissierapport met extra beeldgrafieken (16 blz.)

De taak van het College voor de Scheepsbouw

HET rapport van de Commissie Nederlandse Scheepsbouw 1965 eindigt met een samenvatting in 23 punten, waarvan ongeveer de helft aanbevelingen zijn (Com 130-142). De laatste van deze aanbevelingen is de instelling voor een periode van 4 tot 5 jaar van een „College voor de Scheepsbouw” van Drie Wijze Mannen voor:

- hulp bij overleg;
- advies tot actie en
- initiatief tot internationale samenwerking.

Dit College zal de spil zijn, waaromheen de aanbevolen omwentelingen in de Nederlandse scheepsbouw zich zullen moeten voltrekken.

Wanneer wij, met het Commissierapport voor ons, de taak van dit College trachten te overzien, dan blijkt het College in hoofdzaak de volgende ontwikkelingen op gang te moeten brengen:

- A. Creatie van een volledige samenwerking van bij voorkeur alle, doch tenminste drie, productiebedrijven van schepen groter dan 9.000 tdw (Com 137).
- B. Scheiding van reparatie en nieuwbouw (Org 9 e.v., Com 137); concentratie van de produktie van voortstuwingsinstallaties (Com 76, 77, 135e).
- C. Reorganisatie van de nieuwbouwsector in gehergroepeerde produktiebedrijven (Com 137).
- D. Realisatie van een afzet van 600.000 ton scheepsruimte per jaar in maximaal 4 typen.

Naast deze ontwikkelingen zal het College tal van nevenaanbevelingen moeten helpen realiseren.

De taak waarvoor het College voor de Scheepsbouw gesteld wordt, is niet gering. Het zou echter kunnen blijken dat deze taak veel zwaarder, riskanter of zelfs onuitvoerbaar is, indien de conclusies waartoe de Commissie komt, aan twijfel onderhevig zijn. Men ontkomt na-

melijk al lezend niet aan de indruk, dat — gegeven de omvang van het bijeengebrachte feitenmateriaal — de Commissie in haar aanbevelingen een zodanige terughoudendheid heeft betracht, dat er een discrepantie is ontstaan tussen analyse en conclusies.

Er lijken meer en soms afwijkende conclusies te trekken, ondanks (of wellicht juist dankzij) de enorme hoeveelheid werk die verzet is en de energie en intelligentie, waarmee men de wereld is ingetrokken om gegevens te verzamelen. Dit blijkt onder meer als men zich gaat afvragen, wat er nu moet gaan gebeuren: want ondanks het rapport van 750 bladzijden is dit, zoals zal blijken, eigenlijk nog een open vraag.

Ad A. De creatie van een volledige samenwerking tussen drie productiebedrijven van schepen groter dan 9.000 tdw

WIE ooit een fusie heeft helpen tot stand brengen, weet hoe riskant een dergelijke transactie kan zijn, vooral bij bedrijven die in het defensief verkeren. Com 137 bepleit een fusie van grote scheepswerven die bij voorkeur 4 à 5 productiebedrijven zou moeten omvatten met 9 à 10.000 werknemers. Zij vervolgt dan: „Wij menen echter, dat, indien een zo vergaande concentratie voorshands nog niet te bereiken is, begonnen zou kunnen worden met een groep die drie productiebedrijven beslaat, 5 à 6.000 werknemers omvattende”.

Een eerste aanwijzing voor de juistheid van deze veronderstelling is de reactie van de heer Verolme, die zijn bedrijven een „volstrekt onafhankelijke bestemming” wil geven (Elseviers Weekblad van 1 oktober 1966). Een ander soort reactie is die van Wilton Fijenoord (Personeelsblad, september 1966), waar: „veel van wat de Commissie aanbeveelt al toegepast wordt of er wordt aan gewerkt”. Wilton Fijenoord heeft de aanbevelingen van het rapport dus niet meer nodig, zou men kunnen stellen¹⁾. Het ligt daarom inderdaad voor de hand dat (Com 141) op de bereidheid tot medewerking van de betrokkenen in de scheepsbouwindustrie een zwaar beoep zal moeten worden gedaan.

Daarna, bij het tot stand komen van de fusie, zal het secureren van een krachtige centrale leiding van de combinatie minstens even belangrijk zijn. Vrijwel zeker zal die leiding nagenoeg onbeperkte bevoegdheden moeten hebben om een dermate ingrijpende reorganisatie te kunnen realiseren. Men leze in dit verband Rei 17. Uiteraard zal van zelfstandigheid van de oorspronkelijke bedrijven geen sprake meer zijn, laat staan van een „volstrekt onafhankelijke bestemming”. Hierbij doet het er niet toe — dit in tegenstelling tot wat beweerd wordt in Org 9 tot 14 — of de juridische vorm die van een houdstermaatschappij is met werkmaatschappijen, of die van een Vennootschap onder Firma; de consequenties voor de bedrijven blijven gelijk.

Het rapport „Sociale Problemen”, dat uitmunt in opbouw en fundatie, verdient in dit verband ook de aan-

¹⁾ Is dit wellicht uit geloof in haar stelling, dat voor de geïndustrialiseerde productie-eenheden de kapitaalkosten weliswaar hoger zijn, doch — betrokken op een veel hogere omzet — per eenheid produkt niet zo veel verschillen met het huidige peil en meer dan gecompenseerd worden door de winst in arbeidskosten (Com 75)? Rente en afschrijvingen zijn thans echter 5 pCt. van de kostprijs (Pdt 2, 38) en de werkgroep Organisatie berekent 10 à 12 pCt. voor de nieuwe opzet.

dacht. De in Soc 48 e.v. weergegeven punten, die bij een fusie op sociaal gebied in overweging genomen dienen te worden, zijn bijv. van een volledigheid, zoals wij die tevoren nergens aantreffen. Dubbel jammer is het daarom te moeten vaststellen, dat precies de 5 bladzijden, die gewijd zijn aan het „Sociaal beleid bij fusies” (Soc 24 tot 29) gevuld blijken met ontstellende gemeenplaatsen, waaruit geen enkele concrete aanbeveling naar voren komt.

In het licht van deze onduidelijkheden is het bezwaarlijk, dat men nergens aangetoond vindt, waarom de grote concentratie op slag zoveel economische en sociale tekortkomingen zal ondervangen. Diverse bezwaren (Org 8) wijzen zelfs in het geheel niet in de richting van concentratie. Kwaal en medicijn zijn niet in causaal verband gebracht. Het sterkst spreekt dit uit de aanbeveling tot het binnen de combinatie stichten van een tramprederij (Org 10).

Indien ondanks dit alles de fusie-opzet slaagt, zijn er van de 52.000 werknemers in het beste geval slechts ca. 13.000 in de reorganisatie betrokken, dus 25 pCt. De kleinere werven zijn immers niet in het onderzoek betrokken en voor de middelgrote werven beperkt het Commissierapport zich tot een aanbeveling in het algemeen tot samenwerking. Een in Pie 18 e.v. uitgewerkt samenwerkingsvoorstel komt immers niet meer — ook niet verkort — aan de orde in het eindrapport.

Ad B. Scheiding reparatie en nieuwbouw; concentratie motorenbouw

COM 23 stelt: „... er is in de wereldscheepsbouw een duidelijke evolutie gaande vanuit een ambachtelijke, naar een industriële denk- en produktiewijze”. „Wij beschouwen deze oorzaak als de belangrijkste verklaring van de structurele moeilijkheden, waarin de Nederlandse scheepsbouw thans verkeert” en voorts (Com 24): „Nederland, dat aanvankelijk in deze overgang zeker niet achter bleef, blijft dat nu duidelijk wel”.

Men wil dus de Nederlandse scheepsbouw naar het industriële denken brengen. Het feit, dat reparatie en nieuwbouw — alleen in Nederland — binnen één produktiebedrijf tezamen voorkomen, staat deze ontwikkeling klaarblijkelijk in de weg. Org 9 tot 14 geeft als consequentie van een ontwikkeling naar het industriële denken twee alternatieve structuren, die een feitelijke en volledige scheiding van de twee werkerreinen zouden realiseren. Toch hebben de Nederlandse scheepsbouwers hun redenen voor deze vermenging (Com 96 e.v.):

- men meent in het reparatiewerk compensatie te vinden tijdens slapte in de nieuwbouw;
- men meent in de nieuwbouw compensatie te kunnen vinden tijdens slapte in de reparatie;
- men meent fluctuaties in het ondernemersresultaat door een combinatie van reparatie en nieuwbouw te kunnen afzwakken;
- men meent dat de know-how, die men opdoet in de nieuwbouw, belangrijk is voor de activiteiten in de reparatiesector.

De vraag: hebben de Nederlandse scheepsbouwers inderdaad een conservatief karakter of hebben zij met hun motieven in de situatie waarin zij verkeren, gelijk, vergt van het in te stellen College alsnog een Salomo's oordeel¹⁾. Indien naar de sterkste overtuiging van de betrokken scheepsbouwers (terecht of onterecht) een rigoureuze splitsing van reparatie en nieuwbouw funest zou zijn voor

de ontwikkeling van hun bedrijven, welk overtuigingsmiddel denkt het College dan te gebruiken om zulk een reorganisatie tot stand te brengen? Worden dit dan wellicht de faciliteiten van de zijde van Rijksoverheid en E.E.G.?

Nog grotere moeilijkheden wachten het College bij de sanering van de fabricage van scheepsmotoren. Ten aanzien van de concentratie van deze fabricage stelt Com 76-77: „De enige mogelijkheid om op den duur voortstuwingswerktuigen in Nederland te blijven bouwen, blijkt te zijn concentratie, dat wil zeggen, vervaardiging van alle noodzakelijke typen door één enkele onderneming, zonodig op verscheidene produktieplaatsen” en voorts (Com 135): „Onder voorbehoud van de eventuele complicaties als gevolg van octrooien en licenties”.

Is dit nu een reële aanbeveling? Het gaat om minstens drie licenties (M.A.N., Sulzer en Burmeister & Wain) en één Nederlands ontwerp (Stork). Vrijwel zeker zullen de licenties concentratie in één onderneming niet toelaten. Dit kan alleen bereikt worden in Europees verband, maar het is zeer de vraag of licentiegevers daar belang bij hebben en bereid zijn eraan mede te werken.

Ad C. Reorganisatie van de nieuwbouwsector

DEZE reorganisatie (Com 137 en Pie 21 e.v.) moet resulteren in het volgende:

- één produktiebedrijf, geschikt voor schepen tussen 50.000 en 200.000 tdw; kosten: f. 130 mln.;
- één produktiebedrijf, geschikt voor seriebouw van tankers, bulk carriers en vrachtschepen, kleiner dan 40.000 tdw; kosten: f. 95 tot 102 mln.;
- ombouw van een bestaand bedrijf tot een produktiebedrijf dat het zgn. maatwerk verzorgt.

Zeer globaal gesteld impliceert dit voorstel het staken van nieuwbouwactiviteiten op twee tot vier werven en concentratie van de nieuwbouw in twee gespecialiseerde nieuwbouwwerven, met elk één bouwdoek. Alle grotere scheepsbouwhellingen binnen de gecombineerde groep zouden in dit geval stilgelegd moeten worden. Indien de nieuwe werven daarna volbezet raken, verwacht men een rentabiliteit van 8 pCt. (Com 100). Ook de Commissie vindt dit „nog geen indrukwekkend rendement”, hoewel: „het verschil met het huidige negatieve rendement van de scheepsnieuwbouwafdelingen van de werven is frappant” (Com 100).

Wij vrezen overigens dat de rentabiliteit van de overwogen investering ad f. 232 mln. toch nog te gunstig is voorgesteld:

— geen rekening is gehouden met de ongetwijfeld indrukwekkende bedragen welke vereist zullen zijn voor overbrenging van outillage, werknemers en organisatie en voor overschakelings- en aanloopverliezen;

— indien voor de nieuwe dokken niet het optimale assortiment te bouwen schepen wordt geacquireerd, dan beïnvloedt dit de rentabiliteit ongunstig; zou men bijv. in het grote dok enige tijd achtereen alleen kleine tankers



Internationaal beleggingsfonds
in Aardgaswaarden

INTERGAS

Beheerders:
Algemene Bank Nederland
Banque de Bruxelles
Dresdner Bank
Hill, Samuel & Co.

(I.M.)

bouwen, dan daalt de rentabiliteit van 8 à 9 pCt. tot 6 à 7 pCt.

Een matiging van de ambitieuze plannen tot stichting van nieuwe dokken is dus zeker op haar plaats. Ook de Commissie spreekt „in abstracto” geen voorkeuren uit voor modernisering of nieuwbouw (Com 99), doch baseert dit vooral op financieringsoverwegingen. Het kan volgens haar „daarom geboden zijn zoveel mogelijk de bestaande outillage te gebruiken, ook wanneer de rentabiliteit hoger(!!) zou zijn bij de bouw van geheel nieuwe werven”.

Aan de ingrijpende reorganisatie houdt men vast²⁾. Zou dan bij nader onderzoek toch blijken dat de bouw van geheel nieuwe werven onontkoombaar is, dan wil men de overheid bewegen tot een „investeringssteun”, waarbij de Engelse „investment grant” tot voorbeeld wordt gesteld. Wij vrezen evenwel, dat deze bijdrage — als voorbeeld wordt 20 pCt. genoemd (Com 121) — nauwelijks voldoende is om de desinvesteringen mogelijk te maken, die optreden bij het sluiten van de huidige werven. En een dergelijke ontmanteling is onmisbaar, indien men wil voorkomen, dat zich op het gebied van de werven hetzelfde verschijnsel gaat manifesteren, dat de Commissie voor de schepen signaleert: „Terwijl de beslissing tot investeren op grond van een evenwichtige lange-termijn-planning wordt genomen . . . treedt op het ogenblik dat de eerste eigenaar het kapitaalgoed wil gaan afstoten, een ondernemer naar voren, die improviserend en dankzij de voor hem veel lagere kapitaalskosten ziet in een betrekkelijk korte periode zijn investering terug te verdienen” (Com 36, 37).

Een scrapping-clausule voor de oude werf is dus zonder meer nodig, wil men niet het bestaan van nieuwe te

²⁾ *Het Financieele Dagblad* van 21 oktober 1966 vermeldt de reactie van de directie van de N.D.S.M. die: „voorzitter van de samenwerking en groepsvorming” is; een positief geluid dus. Echter is volgens de N.D.S.M. de samenwerking voor de reparatiesector slechts „in zekere mate” nodig.

(I. M.)

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico: aandelen



(I. M.)

bouwen werven vanaf de oorsprong in de waagschaal stellen. Ondanks de beleden aarzeling tussen nieuwbouw en modernisering keren de nieuw te bouwen produktieplaatzen voor de grote werven steeds weer in de beschouwingen terug. Kennelijk is het leeuwedeel van de aandacht op deze werven gericht geweest. Is met dit alles nu de reorganisatie van het Nederlandse scheepsnieuwbouw- en reparatiebedrijf behandeld? En zo niet: wat wil men dan met de rest?

Ad D. Realisatie van de afzet

DE reorganisatie van de nieuwbouw creëert een produktiecapaciteit, die, afhankelijk van te bouwen typen, varieert tussen 500.000 en 700.000 tdw (produktie (tewaterlating) van alle Nederlandse werven tezamen in 1965: ruim 200.000 tdw) (Com 90 e.v., Pie 5, Org 23). Deze produktie zou als seriebouw in vier scheepstypen moeten worden opgezet.

Het probleem, de continue stroom van orders met geringe spreiding in hun samenstelling te bemachtigen, wordt afgedaan met de constatering dat de Nederlandse scheepsbouw nu eindelijk eens iets aan marketing moet gaan doen. Een dubbele dosis marketing-theorie (Ec I 24, Org 49) verschaft het inzicht hoe dat moet. Voorts wordt op het nut van samenwerking bij export gewezen.

Ondanks de voor Nederland hoge graad van concentratie die bepleit wordt, ontstaat een onderneming met zeer geringe commerciële mobiliteit (assortiment). Dit dient dan te geschieden in een wereld waarin alom geklaagd wordt over de problemen, series te formeren, d.w.z. verkochte serieschepen ook inderdaad in serie te bouwen (Rei 99e, Pdt 36). Men kan zich niet aan de indruk onttrekken, dat het te verkopen volume serieschepen veel groter zou moeten zijn dan 600.000 tdw om inderdaad tot seriebouw in een omvang als de Commissie

die vereist acht (Pdt 37: 5 stuks per type per jaar) te kunnen geraken.

Dit zou een situatie zijn, welke alleen bereikbaar lijkt via een internationaal specialisatiekartel. De medewerking van de reders is daarbij onontbeerlijk. Een vrijwillige Nederlandse specialisatie op enkele typen (Pdt 6, 7) lijkt daarom een roekeloos avontuur, zelfs als men deze zou kiezen uit de snelst groeiende deelmarkt, welke de Commissie — zonder dit overigens te motiveren — bepleit op te zoeken (Com 47). Ook de werkgroep Economie waagt zich, na haar studie betreffende de prognose voor de wereldscheepsbouw tot 1975, niet aan de prognose van een Nederlands aandeel aan serieschepen daarin.

Een veiliger weg, welke wij in het tweede deel van deze beschouwing zullen uitwerken, is wellicht te vinden door — samen met de reders — aan te knopen bij de op vele plaatsen in de deelrapporten opklinkende suggesties tot standaardisatie van kleinere of grotere constructie-elementen van het schip. De efficiency van het bouwdoek die door „... voorkeur voor een flexibeler type produktiebedrijf” (Org 23) toch al niet tot het uiterste zal worden opgevoerd, zal weinig dalen als men in plaats van standaardsschepen een range van schepen, opgebouwd uit standaardelementen, bouwt. De voortreffelijke analyse van de werkgroep Produkt over de verschillen met Japan en Zweden (Pdt 43, 44) versterkt het inzicht, dat de eenzijdige aandacht voor de seriebouw niet door de verwachte resultaten wordt gerechtvaardigd.

Men ontkomt na het beschouwen van het rapport van de Commissie Nederlandse Scheepsbouw 1965 niet aan de vraag: „Wat nu?”. Wij willen op deze vraag in het tweede deel van dit artikel nader ingaan.

Ir. N. R. A. KREKEL.
Drs. T. G. VAN DER WOERD.
Drs. J. J. WOUTERSE.

Rotterdam.

(I. M.)

VEREENIGD BEZIT VAN 1894

Hoe verder met het Nederlandse „natte” mijnbouwbeleid? (II) *

Hoe ligt de relatie, kwalitatief gezien, tussen de concessievoorwaarden enerzijds en de omvang van de commercieel winbare reserve anderzijds?

Zonder staatsparticipatie.

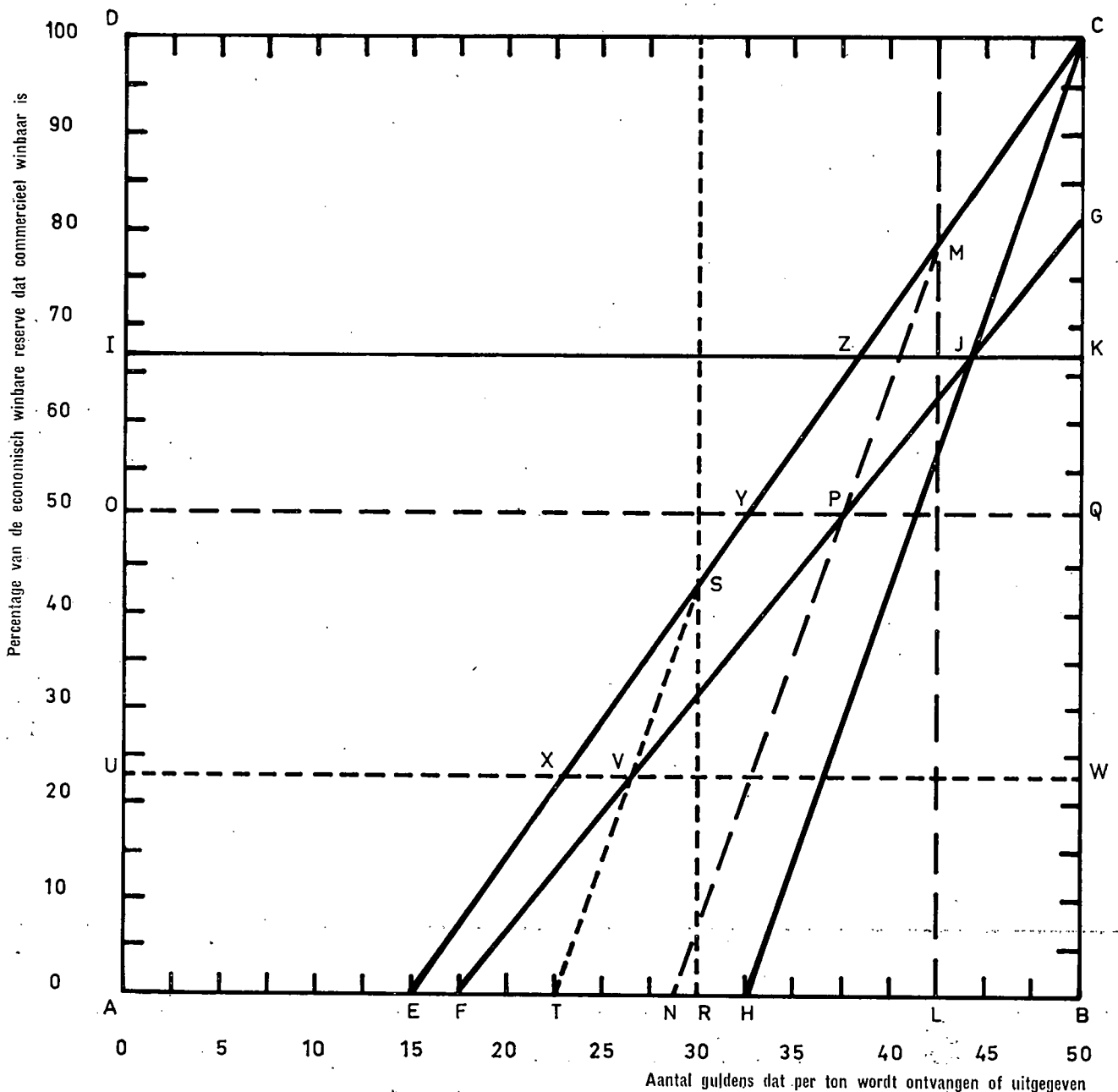
IN het eerste deel van dit artikel is reeds gebleken dat de regering een zekere invloed kan uitoefenen op de omvang van de commercieel winbare reserve. Het is thans van belang deze invloed nauwkeuriger te analyseren. Wij zullen dit wederom doen met behulp van een fictief voorbeeld.

* I in E.-S.B. van 19 oktober 1966, blz. 1079 e.v.

Laten we aannemen dat door seismisch onderzoek en exploratieboringen alle economisch winbare aardolievelden zijn aangetoond. We zullen ons concentreren op aardolie, maar een zelfde redenering gaat op voor aardgas.

Figuur 1.

Model van een fictief aardoliegebied dat de relatie laat zien tussen de aanwezige economisch en commercieel winbare reserves enerzijds en de opbrengst, kosten, royalty en het rendement op de investeringen anderzijds (nadere uitleg in de tekst)



De royalty

Stel dat bij een marktprijs van f. 50 per ton ruwe aardolie 100 mln. ton olie *economisch winbaar* is. Dit betekent dat de honderd miljoenste ton olie, of de marginale ton olie, ook f. 50 kost. Doorgaans zullen de overige tonnen goedkoper zijn. We veronderstellen nu, in dit zeer theoretische model, dat de goedkoopste ton f. 15 kost, en dat elke volgende ton telkens f. 0,000.000.35 meer kost zodat de honderd miljoenste ton precies f. 50 kost. In figuur 1 is dit in beeld gebracht. Op de abscis is de marktprijs afgezet, AB en AE geeft de kosten van de goedkoopste ton aan. Op de lijn EC kunnen we de kosten aflezen van alle economisch winbare tonnen olie. AD geeft dus de *economisch winbare reserve* aan.

De maatschappijen zullen niet de hele economisch winbare voorraad winnen, doch slechts dat gedeelte dat een bevredigende winst oplevert over de gemaakte kosten. We stellen dat de ondernemingen minimaal 15 pCt. van de kosten als netto winst willen innen. Lijn FG stelt de kosten voor van elke ton ruwe aardolie vermeerderd met de minimum winst. Ongeveer 81,5 pCt. van de economisch winbare voorraad is *commercieel winbaar* als de regering geen belasting zou heffen.

De regering heft echter wél belasting. We nemen aan dat 50 pCt. belasting wordt geheven. Het oppervlak ECB stelt de totale winst voor die zou kunnen worden gemaakt op de economisch winbare reserve. Lijn HC deelt dit oppervlak in twee gelijke delen. Oppervlak HCB is dus de belasting die door de regering zou worden geïnd als de hele economisch winbare reserve zou worden gewonnen. Dit gebeurt echter niet. De maatschappijen zullen de produktie staken als de kosten van de marginale ton plus de minimum winst plus de belasting gelijk zijn aan de opbrengst. Dit is waar lijn FG gesneden worden door HC, dus in punt J.

AI of ongeveer 67 pCt. is het gedeelte van de economisch winbare reserve dat *commercieel winbaar* is bij een minimum winst van 15 pCt. en 50 pCt. belasting. De totale inkomsten voor de Staat worden in dit geval voorgesteld door het oppervlak van vierhoek HJKB, terwijl de totale winst van de maatschappijen valt te berekenen uit het oppervlak van EZJH. Beide bedragen zijn ongeveer f. 812 mln.

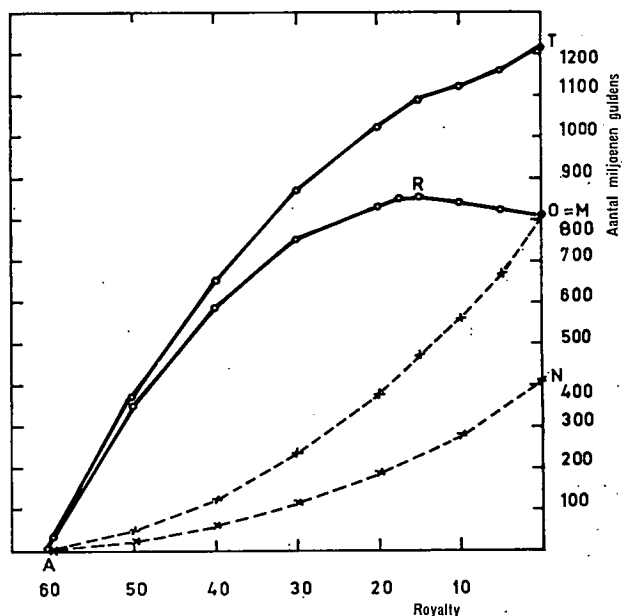
De situatie wordt geheel anders wanneer door de Staat bovendien een royalty wordt geheven. Laten we eerst een situatie bestuderen waarin een royalty van 15 pCt. wordt geheven. BL in figuur 1 geeft de royalty aan. Lijn NM stelt nu de wijze voor waarop belasting wordt geheven over het belastbare inkomen, dat in figuur 1 voor elke ton tussen de lijnen EM en LM ligt. Lijn NM snijdt FG in P.

Bij een minimale winst van 15 pCt. over de kosten, een royalty van 15 pCt. en een belasting van 50 pCt. bedraagt de commercieel winbare reserve ongeveer 50,5 pCt. van de economisch winbare voorraad. Het totale inkomen van de Staat wordt nu voorgesteld door het oppervlak NPQB, dit is f. 852 mln., terwijl het netto inkomen van de maatschappijen f. 474 mln. (het oppervlak EYPN) bedraagt.

We zien dus dat een royaltyheffing twee effecten heeft. Ten eerste wordt op elke commercieel winbare ton door de Staat meer verdiend, maar ten tweede neemt de omvang van de commercieel winbare reserve af. In het hierboven geschetste geval is het uiteindelijke resultaat voor de Staat toch nog voordelig. Bij het

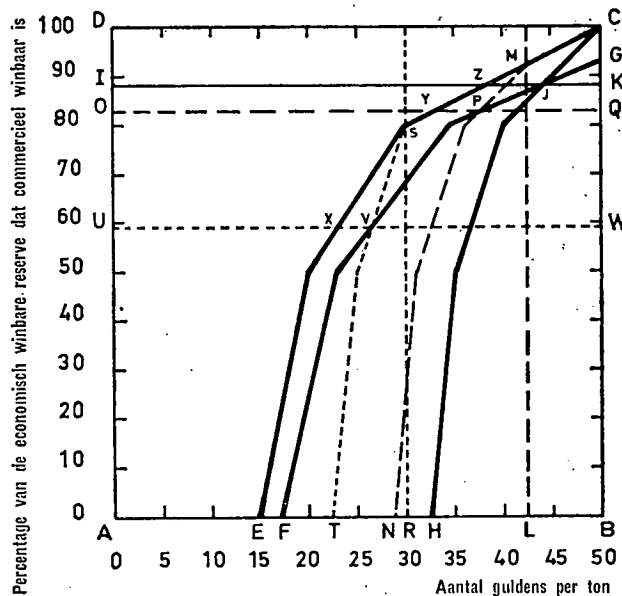
Figuur 2.

Grafieken van de inkomsten van de Staat en de ondernemingen uit diverse bronnen, gebaseerd op het model van figuur 1 (nadere uitleg in de tekst)



Figuur 3a.

Model van een fictief aardoliegebied met relatief veel voordelige velden (nadere uitleg in de tekst)



heffen van een royalty gaat het totale inkomen van de maatschappijen sterk achteruit.

Dat het inkomen van de Staat niet altijd groter behoeft te worden bij een hogere royalty bewijst het tweede geval dat in figuur 1 is geschetst. Hier nemen we een royalty van 40 pCt. aan (lijnstuk RB). De commercieel winbare reserve is nu nog slechts ongeveer 23 pCt. van de economisch winbare reserve. Het inkomen van de Staat uit deze reserve is f. 586 mln. (oppervlak TVWB) en van de maatschappijen f. 126 mln. (oppervlak EXVT). Dit illustreert duidelijk de waarde van de opmerking dat de regering niet moet streven naar het vaststellen

van maximale concessievoorwaarden, maar dat *optimale voorwaarden* het gestelde doel het beste bereiken.

Wat zou nu in het hierboven gegeven model van figuur 1 de optimale royalty zijn? We kunnen dit probleem grafisch oplossen door nog meer royalties en de daarbij behorende inkomsten voor de Staat te schetsen. Curve ARO in figuur 2 is het resultaat van de verschillende oppervlakteberekeningen, waarbij de getallen op de ordinaat de inkomsten voor de Staat uit belastingen en royaltyheffing voorstellen. Uit deze curve blijkt dat de optimale royalty in de buurt van 15 pCt. ligt. De inkomsten voor de maatschappijen vinden we uit curve AM.

Als we blijven aannemen dat de kosten van de tonnen ruwe aardolie zijn verdeeld volgens een rekenkundige reeks, dan kunnen we ons twee varianten op het hierboven geschetste model voorstellen. De kosten van de voordeligste ton en de minimum winst die de maatschappijen willen maken over de kosten kunnen anders zijn. Naarmate de kosten hoger zijn (of de marktprijs lager) blijkt de optimale royalty bij een lager percentage te liggen, en omgekeerd. Als c_{\min} groter wordt vinden we de optimale royalty eveneens bij een lager percentage, en omgekeerd.

Uit dit theoretische model kunnen we enige zeer algemene conclusies trekken:

1. Het heffen van een royalty voor de Staat is pas voordelig als de kosten van de goedkoopste ton, en de minimum winst die de maatschappijen over de kosten willen maken, beneden een bepaald niveau komen te liggen.

2. Het heffen van een royalty is altijd onvoordelig voor de maatschappijen.

3. Het effect van de royaltyheffing op de totale inkomsten van de Staat is relatief gering.

4. Het stellen van een te hoge royalty blijkt het inkomen van de Staat ongunstiger te beïnvloeden dan het stellen van een te lage royalty (de gemiddelde helling van AR is steiler dan van RO).

5. Naarmate de kosten van de voordeligste ton en/of c_{\min} hoger zijn wordt de optimale royalty lager, en omgekeerd.

Het is zeer onwaarschijnlijk dat de kosten in werkelijkheid als een rekenkundige reeks over de economisch winbare reserve zijn verdeeld. We zullen dus moeten nagaan of onze algemene conclusies nog opgaan als de verdeling van de kosten niet gelijkmatig over de reserve is. Zo kunnen we ons voorstellen dat er relatief veel voordelige velden zijn, zodat het grootste deel van de economisch winbare reserve gewonnen kan worden tegen relatief lage kosten, of dat er juist veel onvoordelige velden zijn.

Een model met relatief veel voordelige velden is geschetst in figuur 3a. De voordeligste ton kost weer f. 15 en de marktprijs is weer f. 50. Het grootste deel, ongeveer 82 pCt. van de economisch winbare reserve, kan worden gewonnen tegen een prijs van f. 32,50 per ton.

Figuur 3b illustreert duidelijk dat de top van de curve ARO nu veel hoger ligt dan in figuur 2, en wel bij een royalty van 25 pCt. Bij deze royalty int de Staat f. 1.637 mln. Ook is het verschil tussen het inkomen bij R en dat bij O veel groter.

Een model met relatief weinig voordelige velden is geschetst in figuur 4a. Slechts 25 pCt. van de economisch winbare reserve kan worden gewonnen tegen een prijs die beneden f. 32,50 ligt.

In figuur 4b valt te zien dat de optimale royaltyheffing bij een percentage van 10, weinig toevoegt aan het inkomen van de Staat ten opzichte van een regeling zonder royaltyheffing.

We kunnen nog enige conclusies trekken uit bovenstaande beschouwing:

6. Het percentage waarbij het optimale inkomen voor de Staat wordt bereikt ligt hoger en de totale inkomsten zijn hoger, naarmate meer tonnen olie relatief voordelig kunnen worden gewonnen, en omgekeerd.

7. Het effect van de royaltyheffing op het totale inkomen van de Staat wordt groter naarmate meer tonnen olie relatief goedkoop kunnen worden gewonnen, en omgekeerd.

8. De gemiddelde helling van AR en RO, in curve ARO, wordt groter naarmate er meer voordelige tonnen olie zijn, en omgekeerd.

9. Het heffen van een royalty blijft voor de maatschappijen onvoordelig.

De belasting.

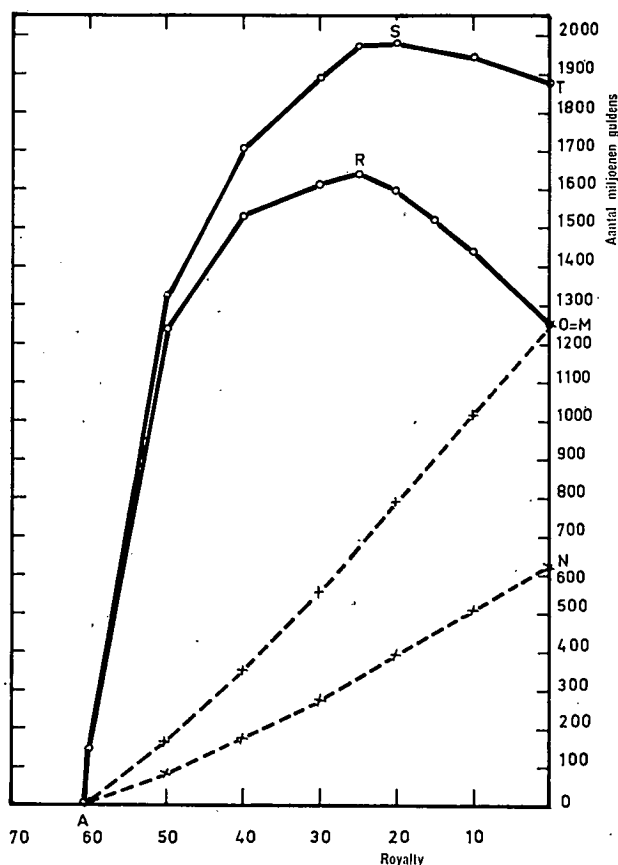
Een beschouwing zoals hierboven voor de royalty is gehouden, kan men ook over een variabele belasting houden. Aangezien in Nederland de vennootschapsbelasting constant is, en wel 47 pCt., heeft het weinig zin hierover uit te weiden.

Mèt staatsparticipatie.

We gaan ervan uit dat de regering de staatsparticipatie op een zodanige wijze inkleedt dat de commerciële

Figuur 3b.

Grafieken van de inkomsten van de Staat en de ondernemingen uit diverse bronnen, gebaseerd op het model van figuur 3a (nadere uitleg in de tekst)



aantrekkelijkheid van de projecten niet verandert. Als we een staatsparticipatie van 50 pCt. veronderstellen, krijgt de Staat de helft van de winst die overblijft na aftrek van belasting- en royaltyheffing, terwijl hij tevens deelneemt in de helft van de totale kosten.

In figuur 2, 3b en 4b kunnen we voor elke royalty de helft van het bedrag dat we aflezen van curve AM optellen bij curve ARO. We krijgen dan twee nieuwe curven. Curve AST stelt de inkomsten van de Staat voor uit belasting- en royaltyheffing en staatsparticipatie bij een variërende royalty en een belasting en een staatsparticipatie van 50 pCt. Curve AN stelt de netto winst van de maatschappijen voor onder dezelfde condities.

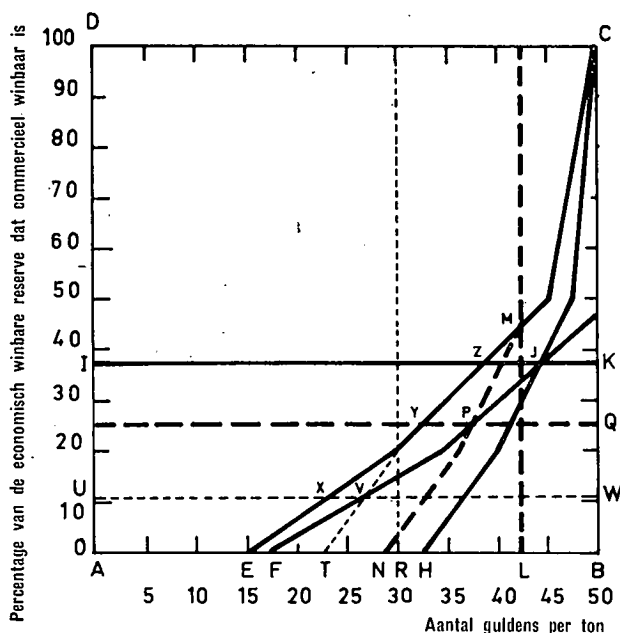
Bij de bestudering van deze grafieken vallen nog enige belangrijke conclusies te trekken:

10. Staatsparticipatie is voor de Staat altijd voordelig.

11. Het heffen van een royalty, naast een staatsparti-

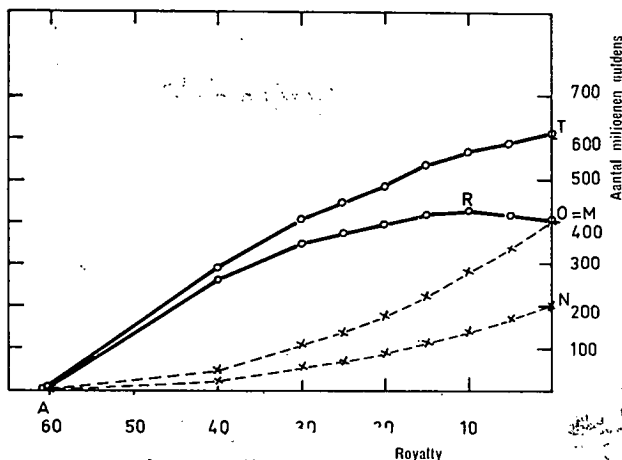
Figuur 4a.

Model van een fictief aardoliegebied met relatief weinig voordelige velden (nadere uitleg in de tekst)



Figuur 4b.

Grafieken van de inkomsten van de Staat en de ondernemingen uit diverse bronnen, gebaseerd op het model van figuur 4a (nadere uitleg in de tekst)



E.-S.B. 26-10-1966

cipatie, is pas voordelig voor de Staat als de overige condities bijzonder gunstig zijn. De optimale royalty ligt dan lager dan bij een regeling waarbij geen staatsparticipatie opgenomen is.

12. De inkomsten bij het heffen van een optimale royalty zijn niet belangrijk hoger dan bij een regeling zonder royalty (in figuur 3b zijn de inkomsten voor de Staat 5 à 6 pCt. hoger bij S dan bij T).

Bovenstaande redenering is geheel en al gebaseerd op vereenvoudigde modellen van de werkelijkheid. De benadering van ons probleem wordt moeilijker als we rekening zouden houden met wisselingen in markt- en kostprijs, of met het feit dat verschillende maatschappijen wellicht genoeg nemen met een lager rendement over de investeringen. Verder is er nog de volkomen onoverzichtelijke factor van de commerciële politiek van de verschillende bedrijven. Aangezien de oliemarkt sterk oligopolistische trekken heeft, worden bepaalde beslissingen van directies soms sterk beïnvloed door het gedrag van de concurrenten.

Zoals in het eerste deel van dit artikel reeds is gesteld, moeten we verder een onderscheid maken tussen constante en variabele kosten. Deze laatste kosten bepalen voor een deel de uiteindelijke omvang van de produktie. De concessievoorwaarden bepalen dus niet alleen het aantal velden dat in produktie kan worden gebracht, maar ook de hoeveelheid die uit ieder veld afzonderlijk wordt gewonnen. Ten slotte is het van belang erop te wijzen dat olie en gas op de energiemarkt een verschillend gedrag vertonen ten opzichte van de prijsvorming.

Conclusie

NU we de drie problemen die wij in het begin van ons artikel hebben gesteld, hebben uitgewerkt, rest de taak de verworven inzichten aan het huidige regeringsbeleid te toetsen.

Twee feiten zijn inmiddels bekend geworden. Ten eerste dat op het Engelse deel van het continentaal plat de aardoliemaatschappijen voor een royalty van 12,5 pCt. en bij 40 pCt. vennootschapsbelasting een redelijke activiteit ontwikkelen. Ten tweede dat op het Nederlandse deel dertig maatschappijen, verenigd in het Industrial Petroleum Committee, niet van plan zijn te exploreren voor een regeling, die volgens de berekeningen van de maatschappijen voor aardgas ongeveer 76 pCt. van de totale winst zal bedragen, en voor olie ongeveer 65 pCt. van deze winst.

Er kunnen twee redenen zijn waarom deze maatschappijen de Nederlandse concessievoorwaarden niet accepteren:

1. De oliemaatschappijen vrezen van een eventueel accepteren van deze voorwaarden zulke repercussies — vooral in de Arabische wereld — ten aanzien van hun onderhandelingspositie met de betreffende staten, dat zij om mijnbouwpolitieke redenen deze voorwaarden menen te moeten afwijzen.

2. De oliemaatschappijen hebben — rekening houdend met deze concessievoorwaarden — tijdens het geofysisch vooronderzoek geen structuren aangetroffen die voldoende winst zouden kunnen opleveren om de financiële risico's te rechtvaardigen, die zijn verbonden aan een programma van exploratieboringen op de Noordzee.

Ten gunste van de eerste reden valt aan te voeren dat de meeste van de dertig maatschappijen eveneens concessies hebben in Zuid-Amerika, Afrika of Azië. In deze landen is men er zeer op gebrand om de con-

1111

cessievoorwaarden zo ver mogelijk op te schroeven. Wij zien ook geen reden waarom deze landen dit zouden laten: het is beter ontwikkelingshulp zelf te verdienen dan te moeten krijgen.

Voor de tweede reden pleit dat de olie- en gasvelden in West-Europa, met uitzondering van Slochteren, op land reeds hogere kosten met zich meebrengen dan in de andere bekende aardolie- en aardgasgebieden. Het is dus aannemelijk dat de eventuele voorkomens onder de Noordzee wat hun winningskosten betreft bepaald niet commercieel aantrekkelijk zijn. De belangstelling van de maatschappijen vindt haar grond dan ook waarschijnlijk in de gunstige transportkosten. Zelfs als we aannemen dat de gunstige factoren de ongunstige opheffen, is het duidelijk dat bij deze scherpere voorwaarden van de Nederlandse regering het aantal geofysisch aangetoonde structuren, dat de moeite waard is om te worden getest, aanzienlijk geringer is dan in vergelijkbare gebieden.

Het is dus redelijk om aan te nemen dat er onder de „uitgelekte” voorlopige voorwaarden relatief weinig of in het geheel geen commercieel winbare structuren zijn.

We zouden de beslissing van de aardoliemaatschappijen dus als volgt kunnen analyseren: of het is inderdaad niet de moeite waard om onder deze voorwaarden te gaan exploreren of er zijn weliswaar enige aantrekkelijke structuren, maar de angst voor repercussies in andere staten, als men de Nederlandse voorwaarden aanvaardt, maakt dat men bij voorbaat liever afziet van de eventueel te maken „kleine” winst op het Nederlandse deel van het continentaal plat.

Uit de reactie van de oliemaatschappijen blijkt dat de Nederlandse regering concessievoorwaarden ter discussie heeft gesteld die tamelijk ver boven de optimale voorwaarden liggen voor de Staat. Hoe zouden we deze optimale voorwaarden thans beter kunnen benaderen? Wij zullen trachten door de verschillende concessievoorwaarden te bespreken hiervan een beeld op te bouwen.

Staatsparticipatie.

Wij kunnen uit bovenstaande beschouwingen dus twee conclusies trekken:

a. staatsparticipatie heeft een ongunstige invloed op de exploratie-activiteit (zie formule (17) in het eerste deel van dit artikel);

b. staatsparticipatie is, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, altijd voordelig voor de Staat (zie conclusie 10).

Als we onze regeling zodanig kunnen opzetten dat we het nadelige effect genoemd onder a. zouden ondervangen, zou staatsparticipatie een waardevol element kunnen zijn in onze mijnbouwpolitiek.

Allereerst zou men, in plaats van bij „elke economisch winbare voorraad” staatsparticipatie te eisen, kunnen overgaan tot een selectief systeem. Zodanig, dat slechts die velden voor staatsparticipatie in aanmerking komen die werkelijk grote winsten zouden opleveren. Het is moeilijk om hier van tevoren goede criteria voor op

te stellen. In ieder geval zou men kunnen overgaan tot:

1. Het facultatief stellen van staatsparticipatie. Men zou in de eerste „ronde” een relatief gering aantal „blokken” uit kunnen geven, bijv. 25, en verklaren dat bij de uitgifte aan die maatschappijen de voorkeur zal worden verleend die staatsparticipatie zouden willen toestaan. Aangezien de thans aanwezige dertig ondernemingen natuurlijk die blokken zullen aanvragen waar ze structuren hebben aangetroffen die aantrekkelijk zijn, zullen blokken met de „beste” structuren waarschijnlijk door meer dan één maatschappij worden aangevraagd. Zo kan men zich van staatsparticipatie verzekeren bij de meest belovende structuren.

2. Aangezien de totale winst die over een veld wordt behaald, in een bepaalde relatie staat tot de omvang van het veld, zou men staatsparticipatie kunnen eisen over bijzonder grote commercieel winbare velden. Het vaststellen van een grens is nogal willekeurig, maar men zou: (a) voor olie die velden kunnen kiezen die uiteindelijk, met primaire en secundaire methoden, meer dan 200 mln. barrel opleveren. Dit zijn zgn. „major oil fields”¹⁾ en (b) voor gas, die velden die groter zijn dan $\frac{1}{20}$ van „Slochteren”.

3. De Staat zou bereid moeten zijn om, in het geval dat er in een olieveld wordt geparticipeerd, bij de terugkooprij van de olie van de Staat aan de maatschappij op redelijke wijze rekening te houden met transport-, raffinage- en verkoopkosten.

Het geheel van deze regelingen zou staatsparticipatie van de goede velden verzekeren, terwijl toch ook slechtere velden zouden worden aangeboord en ontgonnen, met de daarbij behorende inkomsten voor de Staat.

Belasting.

De vennootschapsbelasting bedraagt in Nederland 47 pCt. Aangezien deze belasting moeilijk gewijzigd kan worden, heeft het weinig zin te bespreken op welke wijze een optimale belasting zou kunnen worden bereikt. Bovendien hangt veel af van staatsparticipatie en van de royalty. Als deze twee middelen op de juiste wijze worden aangewend, behoeft de vennootschapsbelasting in de meeste gevallen geen nadelige invloed uit te oefenen op de inkomsten van de Staat.

Royalty.

Ten aanzien van de royalty hebben we de volgende inzichten verworven:

a. Naarmate er een hogere royalty wordt gesteld, vermindert de omvang van de commercieel winbare reserve (zie formule (14) in het eerste deel van dit artikel).

b. Naarmate er een hogere royalty wordt gesteld, vermindert de exploratie-activiteit (zie formule (16)).

c. De inkomsten van de maatschappijen verminderen altijd sterk door het stellen van een royalty (zie conclusie 2 en 9).

¹⁾ Zie G. M. Knebel & G. Rodriguez-Eraso: „Habitat of some oil”, *Bulletin of the American Association of Petroleum Geologists*, vol. 40, no. 4, 1956.

(I.M.)



BEDRIJFSADMINISTRATIEKANTOOR HOLLAND N.V.
CENTRUM VOOR ELEKTRONISCHE INFORMATIEVERWERKING

COOLSINGEL 49 — ROTTERDAM — TELEFOON No. 11 61 55

Enkele wenken voor een goede werking van het effectenkredietwezen

IN *E.-S.B.* van 3 augustus jl. heeft Prof. Dr. H. W. J. Bosman de mogelijkheden nagegaan om door middel van wijzigingen van de Wet Toezicht Kredietwezen, dan wel door scherpere toepassing van die Wet, herhalingen te voorkomen van gebeurtenissen als de affaire-Teixeira de Mattos. Zijn conclusies zijn weinig bemoedigend; aan het slot van zijn artikel haalt hij aan, wat Minister Liefstink indertijd in de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp toezicht kredietwezen (1951) schreef: „Noch de centrale bank, noch de overheid kunnen de verantwoordelijkheid voor het beleid en het lot van de vele kredietinstellingen op zich nemen”. Hierbij komt de vraag op, of niet de kredietinstellingen zelf hun cliënten zodanige

d. De optimale royalty wordt beïnvloed door vele factoren; naarmate de staatsparticipatie groter is, er minder voordelige velden zijn, de kosten van de voordeligste ton hoger zijn, de minimum winst die op de kosten gemaakt moet worden hoger is, wordt de optimale royalty lager, en omgekeerd (zie conclusie 5, 6 en 11).

e. Als we uitgaan van een redelijke staatsparticipatie, tussen 25 en 50 pCt., dan is het heffen van een royalty pas duidelijk voordelig als de overige condities, genoemd onder d, bijzonder gunstig voor de Staat zijn (zie conclusie 11).

In het algemeen kunnen we vaststellen dat het heffen van een royalty bij de huidige vennootschapsbelasting niet altijd voordelig behoeft te zijn, zeker niet als we bovendien aan staatsparticipatie willen vasthouden. Het is voor de Staat gunstiger en minder riskant om aan staatsparticipatie vast te houden dan hoge royalties te eisen.

Het meeste voordeel zou kunnen worden verwacht als de regering naast een selectieve staatsparticipatiepolitiek, tevens een selectieve royaltypolitiek zou voeren. Men zou voor de grote olie- en gasvelden, waarvoor men staatsparticipatie verplicht stelt, eveneens een bepaalde royalty verplicht kunnen stellen. Voor de middelmatige of slechte velden zou men een lagere of in het geheel geen royalty kunnen heffen.

De hierboven gegeven gezichtspunten en conclusies zijn in eerste instantie bedoeld om nieuwe discussiemogelijkheden te scheppen voor hen die in de ontwikkeling van de mijnwetgeving over het Nederlandse deel van het continentaal plat zijn geïnteresseerd. Slechts op bepaalde economisch-geologische facetten van de hele problematiek is ingegaan, terwijl industriële, politieke, juridische en sociale aspecten buiten beschouwing bleven. Het was ook niet de bedoeling met dit artikel een volledig beeld van de situatie te geven.

Ten slotte rust op mij de aangename plicht om mevrouw T. C. M. Visscher-Van Gorp en de heren Drs. J. N. F. Bakker en B. Bollegraaf te danken voor hun waardevolle opmerkingen en adviezen ten aanzien van deze problematiek.

Utrecht.

A. P. H. VAN MEURS.

E.-S.B. 26-10-1966

waarborgen kunnen geven, dat deze zich althans beschermd weten tegen benadeling door strafbare handelingen.

Het meest schrijnende in de bovenbedoelde affaire is wel het feit, dat effectenbezitters, die in vol vertrouwen en tegen de gebruikelijke vergoeding hun stukken in open bewaring hadden gegeven, tot de ontstellende ontdekking kwamen, dat hun effecten verduisterd waren, doordat de bewaarnemer een aantal stukken, die niet als onderpand dienden, bij een andere kredietinstelling zgn. in herbelening had gegeven, als onderpand voor een door hem opgenomen krediet. Vervolgens moesten deze effectenbezitters constateren, dat hun vrije stukken door de kredietinstelling, die het door haar verleende krediet onvoldoende gedekt zag, op grond van de herbeleningsvoorwaarden te eigen bate publiek geveild werden, zonder dat zij hun eigendomsrechten konden laten gelden.

Deze gebeurtenis heeft vele effectenbezitters, die gewoon zijn hun effecten aan banken en kredietinstellingen toe te vertrouwen, verontrust. Een aantal instellingen heeft getracht deze ongerustheid weg te nemen, door te verklaren, dat zij de stukken van iedere cliënt afzonderlijk bewaren en administreren, of door aan cliënten mede te delen, dat zij ermee instemmen, indien de bewaargever de mantels elders zou willen bewaren, een maatregel die voor de cliënt wel de nodige last en ook kosten meebrengt. Het lijkt mij dus, dat een oplossing in een andere richting moet worden gezocht.

De bron van de moeilijkheden is m.i. gelegen in de Algemene Voorwaarden, opgesteld door de Nederlandse Bankiersvereniging en de Nederlandse Organisatie van het Effectenbedrijf, regelend het verkeer tussen bank- en kredietinstellingen met hun cliënten.

Volgens art. 21 van de Voorwaarden zorgt de instelling ervoor, dat te allen tijde de nummers van de effecten, welke de instelling voor de cliënten onder zich heeft, voor iedere cliënt afzonderlijk vaststaan. De nummers van effecten, die niet aan uitloting onderhevig zijn, worden door de instelling slechts aan de cliënt verantwoord, indien deze daarom verzoekt. Het ontbreken van een nummeropgave zal in een situatie, zoals zich bij de bovenbedoelde affaire heeft voorgedaan, de aantoning van eigendomsrechten op bepaalde stukken bemoeilijken. De cliënt heeft bij ontbreken van die opgave zelfs niet de zekerheid, dat de nummers van de stukken voor iedere cliënt afzonderlijk bij de instelling vaststaan.

In art. 23 van de Algemene Voorwaarden wordt bepaald, dat de instelling, waaronder hier dus te verstaan de bank of de kredietinstelling, een pandrecht heeft op al hetgeen de instelling voor de cliënt onder zich heeft, tot het bedrag dat de cliënt aan de instelling, al of niet opeisbaar, verschuldigd is. Onder dit pand vallen ook de waarden, die de cliënt aan de instelling in bewaring heeft gegeven.

Volgens dit artikel is de instelling ook bevoegd, het onderpand van een cliënt bij een andere instelling te herbelenen. Het pandrecht volgens art. 23 wordt dus automatisch gevestigd, zodra een rekening debet staat, zonder dat de cliënt, die stukken in bewaring heeft gegeven, hiervan nader kennisgeving ontvangt. Een eventuele herbelening van stukken gaat volkomen buiten de cliënt om;

er wordt hem daarover niets gevraagd en er wordt hem ook niets over gemeld. Zo kan het dan voorkomen, dat effecten, die aan een instelling in bewaring zijn gegeven, bij een andere instelling „herbeleend” worden, misschien zonder dat — bij ontbreken van een schuld — een pand op de stukken gevestigd was.

De instelling die de effecten in herbelening aanneemt, hierna de centrale instelling te noemen, onderzoekt niet of op de aangeboden stukken een pand rust; dit schijnt ook moeilijk te zijn, want door wijziging van de stand der rekening van een cliënt kan een stuk, waarop vandaag nog een pand rust, reeds morgen een vrij stuk geworden zijn. De centrale instelling, bij welke de instellingen gewoon zijn, op eigen naam, kredieten op te nemen onder herbelening van stukken van cliënten, vraagt daar niet naar. Dat behoeft intussen niet te betekenen, dat de centrale instelling uit hét beloop en het verloop van een herbeleningskrediet niet zekere aanwijzingen zou kunnen putten, die tot voorzichtigheid manen.

De gevaren, gelegen in het automatisch pandrecht met daaraan verbonden een herbeleningsrecht, zijn door het voorgaande wel duidelijk geworden; zij werden in de praktijk bevestigd. De vraag is nu, wat hier tegen gedaan zou kunnen worden.

Een van onze grote bankconcerns schreef mij, dat men nog nimmer van het herbeleningsrecht gebruik heeft gemaakt. Het is aan te nemen, dat ook andere grote banken dit niet doen, hetgeen begrijpelijk is, omdat zij met hun grote portefeuille aan schatkistpapier kunnen terugvallen op De Nederlandsche Bank. Dit kan de cliënten van deze instellingen een veilig gevoel geven. Ongerustheid is echter blijven bestaan bij hen, die hun effectenzaken door kleinere kantoren laten behartigen.

Blijkens het artikel van Prof. Bosman waren er per ultimo 1965 nog 62 effectenkredietinstellingen. Ik meen te mogen aannemen, dat deze instellingen de effectenkantoren zijn, die voldoen aan de voor effectenkredietinstellingen vastgestelde wettelijke voorwaarden, o.a. inhoudend dat zij over een eigen kapitaal van ten minste f. 50.000 moeten beschikken. Ik neem voorts aan, dat de erkenning als effectenkredietinstelling inhoudt, dat het kantoor zich, behalve met het kopen en verkopen van effecten voor rekening van cliënten, ook belasten kan met het bewaren en administreren van effecten, met de cliënten in rekening-courantverhouding kan staan en tegen onderpand van effecten kredieten kan verlenen; in het algemeen dus aan de particuliere beleggers een volledige service kan verlenen. Deze beleggers behoeven dus voor een deel van de service niet terug te vallen op de banken, die zich eveneens met de behandeling van effectenzaken bezig houden en door de effectenkantoren als concurrenten worden gezien.

Nu is het duidelijk, dat een effectenkantoor met een minimum aan eigen kapitaal van slechts f. 50.000 weinig ruimte heeft om aan cliënten kredieten te verstrekken, ook indien behalve de eigen middelen nog rekening-courant-tegoeden van andere cliënten hiervoor tijdelijk ter beschikking zouden staan. Ik stel mij de gang van zaken dus zo voor, dat de effectenkredietinstellingen de door hun cliënten benodigde kredieten tegen onderpand van effecten in vele gevallen endosseren aan een centrale kredietinstelling, die zich niet met het kopen en verkopen van effecten bezig houdt, derhalve geen concurrent is en bovendien gespecialiseerd is in het beheren en bewaren van effecten en hiervoor over uitgebreide kluisinrichtingen beschikt. De effectenkantoren en de centrale kredietinstelling vullen

VERGADEREN - CONFEREREN STAFBESPREKINGEN

- IN HET CENTRUM VAN HET LAND
- IN EEN VOLKOMEN RUSTIGE OMGEVING
- ZALEN VOOR 10-20-50-100-200 PERSONEN



GEEN PARKEERPROBLEEM

HOTEL DE WAGENINGSE BERG

Rôtisserie Belmonte - Indisch restaurant - Bar

(I. M.)

elkaar uitstekend aan; men zal echter, ter bescherming van de beleggers, zekere spelregels in acht moeten nemen:

1. Het effectenkantoor moet zich tegenover de beleggers verplichten, ook ongevraagd nummeropgave te verstrekken, zowel van aandelen als van obligaties.

2. Het effectenkantoor, juister gezegd de effectenkredietinstelling, verbindt zich de mantels van haar door cliënten toevertrouwde effecten ten name van de cliënten in bewaring te geven bij de centrale instelling. Deze instelling verantwoordt de bewaring rechtstreeks aan de cliënten. Deze gescheiden bewaring mag voor de cliënt geen extra kosten meebrengen; ook bij bewaring in één hand zullen mantels en couponbladen thans reeds uit praktische overwegingen apart worden bewaard.

3. Indien het effectenkantoor op grond van een debetstand onderpand op in bewaring zijnde stukken wil vestigen (dit zal in de praktijk lang niet bij iedere debetstand en tegenover iedere cliënt het geval zijn) zal het effectenkantoor op grond van een doorlopende machtiging de bewaring van de mantels van bepaalde stukken door de centrale instelling op zijn naam laten stellen, van welke wijziging de cliënt bericht ontvangt van de centrale instelling.

4. Indien het effectenkantoor het tegen onderpand van effecten verleend krediet aan een derde wil overdragen, wordt dit niet gedaan door herbelening van stukken, doch door overdracht van de vordering aan de centrale kredietinstelling, met tegelijkertijd overheveling van een passend aantal complete stukken als onderpand naar open bewaargeving bij de centrale instelling, ten name van de cliënt, die van deze open bewaargeving en van alle mutaties rechtstreeks bericht van de centrale instelling ontvangt.

Deze veranderingen lijken misschien wat gecompliceerd. De uitvoering zal echter slechts een routinekwestie zijn, die weinig werk meebrengt en goed aansluit bij een reeds bestaande praktijk. Door deze gang van zaken zullen de belangen van beleggers beter beschermd worden, terwijl de gevestigde belangen van effectenkantoren en van de centrale kredietinstelling er door gediend zullen worden.

Enschede.

P. TASELAAR.

(I. M.)

WARMTE - TECHNIEK
BEUKERS - SCHIEDAM

Analyse van overheidsuitgaven

HET „Institut International de Finances Publiques” heeft zijn congres dit jaar gehouden in de jonge universiteit van York, van 14 tot en met 16 september. Onderwerp was: „Efficiency in Government Spending”. Hiermede werd niet de technische doelmatigheid bedoeld, maar de beleidsdoelmatigheid.

Tot voor kort was er weinig aandacht van de beoefenaars der openbare financiën voor systematisch onderzoek naar de wenselijke hoogte van uitgaven voor verschillende doeleinden. De vakmensen, die rechtstreeks met bepaalde uitgaven te maken hadden, bijv. mensen uit het onderwijs, van de politie of van de waterstaat, hadden eigen criteria ontwikkeld, veelal zonder de samenhang met andere sectoren systematisch te bezien. Hierin begint thans verandering te komen. Een voorbeeld is werk in Unesco-verband (vgl. ook *E.-S.B.* van 27 oktober 1965, blz. 994).

Hoewel over de analyse van uitgaven vooral in de Engelse taal de laatste jaren veel is verschenen, zijn er ook interessante studies beschikbaar uit andere taalgebieden. Een congres als dat van York geeft een goede gelegenheid om tot een overzicht te komen van de literatuur in het algemeen en van het werk op verschillende deelgebieden. De inleiding, geschreven door ondergetekende, bevat een algemene beschouwing over de mogelijkheden van analyse en de betekenis van

waarde-oordelen en geeft veel verwijzingen naar recente literatuur. De volgende uitgaven werden afzonderlijk besproken:

1. *Politie en rechtspraak* door Recktenwald. Hierbij werd interessant commentaar geleverd door Shoup, o.m. over de verdeling van beschikbare politie-agenten over New York City.

2. *Wegen* door Brownlee. Een voorbeeld van wiskundige analyse. Tijdens de discussie werd terecht opgemerkt, dat voor praktische toepassing vooral in dichter bevolkte gebieden tal van aanvullingen nodig zijn op Brownlee's basismodel. In dit verband kan worden gewezen op de recente publikatie van C. J. Oort: *De infrastructuur van het vervoer*, dat overigens vooral van betekenis is wegens de theoretische analyse van gebruikersbelang naast ander belang.

3. *Subsidies aan de landbouw* door Knauth uit Oost-Berlijn.

4. *Ruimtelijke ordening* door Bourcier de Carbon. Uit het commentaar, gegeven door Koudelka uit Praag, bleek hoezeer Oost en West deze problemen op analoge wijze benaderen.

5. *Volksgezondheid* door Dennis Lees. Boeiend was zijn kritiek op de wijze waarop de Engelse gezondheidszorg zich had ontwikkeld (nu het prijsmechanisme was uitgeschakeld: rantsoenering in verband met budgettaire restricties, wachttijden waardoor voor druk bezette mensen relatief minder zorg bestaat) en het levendige

commentaar van onze landgenoot D. Dolman.

Parker uit New York beschreef de invloed van organisaties van belastingbetalers in de verschillende „states” van de Verenigde Staten. Een dergelijke „countervailing power” tegen de pressiegroepen die meer geld wensen voor hun rechtstreekse belangen ontbreekt in de meeste andere landen.

Kjeld Philip, vroeger Deens minister, vatte de besprekingen grondig samen met eigen bijdragen, bijv. inzake de landbouw.

De rapporten zullen verschijnen als eerste aflevering 1967 van het tijdschrift *Public Finance / Finances Publiques*. Uiteraard kunnen in een congres van drie dagen slechts enkele uitgaven apart behandeld worden en zelfs van deze lang niet alle aspecten. Zo werd uitvoerig ingegaan op het gebruik van een beschikbare politiemacht, maar minder op de afweging van uitgaven voor meer politie tegen andere uitgaven c.q. belastingverlaging. De rapporten laten wel zien hoe men uitgaven kan toetsen aan beleidsdoelstellingen en geven tezamen meer over dit onderwerp en meer verwijzingen naar literatuur dan in ons land ooit is verschenen.

Het volgende congres, te Praag, zal gewijd zijn aan de invloed van de openbare financiën op de inkomensverdeling.

's-Gravenhage. Prof. Dr. W. DREES Jr.

PROVINCIE LIMBURG

Ter provinciale griffie van Limburg kan worden geplaatst:

een bedrijfseconoom

wiens taak in hoofdzaak zal omvatten: het verrichten van werkzaamheden verband houdende met de economische zijden van de herstructurering van het mijngebied voorzover daarbij het Provinciaal Bestuur is betrokken.

Rang en salaris naar bekwaamheid, opleiding en ervaring.

Sollicitaties binnen 10 dagen te richten aan de Commissaris der Koningin, met vermelding van volledige gegevens omtrent tegenwoordige en eventueel vorige werkkring en huidige grondjaarwedde.

Sollicitatiebrieven in te zenden aan het Hoofd van het Bureau Personeelszaken ter provinciale griffie, Bouillonstraat 1A te Maastricht.

Bij de **PROVINCIALE PLANOLOGISCHE DIENST VAN NOORD-HOLLAND** kan, voor werkzaamheden in het kader van het regionaal onderzoek, worden geplaatst een

ECONOMISCH MEDEWERKER

(EC. DRS. of met overeenkomstige opleiding), bekend met statistische methoden, in de rang van wetenschappelijk ambtenaar-A; salarisgrenzen f 14.184,— tot f 18.636,— per jaar.

Het aanvangssalaris is afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Uitvoerige geschreven sollicitaties kunnen worden gericht aan de directeur van de Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland, Zijlweg 245, Haarlem (Post Overveen), onder no. 110.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt

DE maandelijkse uitkering van de Staat aan de gemeenten, betalingen op aflopend schatkistpapier en waarschijnlijk ook op aflopende kasgeldleningen, hebben, niettegenstaande nog belastingen blijven vloeien, in de 18 oktober eindigende week een bres in 's Rijks Kas geslagen. Het bedrag van f. 191 mln., dat de Staat per saldo verloor en dat van de uit het verkeer terugkomend bankpapier ad f. 85 mln., hebben de banken angstvallig

in kas gehouden. Zij komen daardoor met een stand van f. 220 mln. aanmerkelijk boven het ingevolge de krediet-restrictieregeling verplichte deposito van f. 40 mln. Dit is thans zo laag, dat het geen invloed heeft op het kasbeleid der banken. Zou er geen compenserend deposito bestaan dan zouden de banken een bedrag van deze grootte toch altijd aanhouden.

Dat men niet van de gelegenheid gebruik heeft gemaakt de bij De Nederlandsche Bank opgenomen voorschotten af te lossen, hangt hiermede samen dat op korte termijn nog grote afdrachten van belastingen plaats zullen vinden — in de afgelopen week is dit reeds merkbaar geweest — zonder dat een tegenstroom uit vervallende kasgeldleningen

N.V. Levensverzekering Maatschappij „Utrecht”

(met vestigingen in binnen- en buitenland)

Leidseweg 2, Utrecht

Lid AMEV-groep

zoekt voor haar Effectenafdeling een

beleggingsanalist

Gedacht wordt aan een Stafmedewerker van academisch niveau, die over enige ervaring op financieel terrein beschikt.

Leeftijd tot 30 jaar.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven vergezeld van een recente pasfoto te richten tot de afdeling Personeelszaken, Postbus 2072, Utrecht.



N.V. LEVENSVZERKERING MAATSCHAPPIJ UTRECHT

Geconsolideerde maandstaat per 30 september

	1966	1965
Kas, kassiers en daggeldleningen . . . f	208.775.000	f 256.941.000
Nederlands schatkistpapier „	834.868.000	„ 889.019.000
Ander overheidspapier „	589.857.000	„ 785.628.000
Wissels „	401.508.000	„ 350.622.000
Bankiers in binnen- en buitenland . . . „	1.089.229.000	„ 688.002.000
Effecten en syndicaten „	219.393.000	„ 211.776.000
Voorschotten tegen effecten „	199.995.000	„ 224.127.000
Debiteuren „	3.524.146.000	„ 2.994.852.000
Deelnemingen (incl. voorschotten) . „	23.689.000	„ 10.293.000
Gebouwen „	7.010.000	„ 7.010.000
	<u>f 7.098.470.000</u>	<u>f 6.418.270.000</u>

	1966	1965
Kapitaal f	136.280.000	f 136.280.000
Reserves „	175.000.000	„ 170.000.000
Leningen „	90.187.000	„ 128.972.000
Deposito's op termijn „	2.860.225.000	„ 2.446.274.000
Spaargelden „	873.875.000	„ 754.575.000
Crediteuren „	2.811.750.000	„ 2.661.879.000
Geaccepteerde wissels „	52.118.000	„ 28.262.000
Overlopende saldi en andere rekeningen „	99.035.000	„ 92.028.000
	<u>f 7.098.470.000</u>	<u>f 6.418.270.000</u>



Algemene Bank Nederland N.V.

(Nederlandsche Handel-Maatschappij — De Twentsche Bank)

en schatkistpapier hiertegenover staat. Onmiddellijk daarna zal de expansie van het bankpapier wederom haar eisen aan de liquiditeit der banken gaan stellen.

De markt is derhalve krap, hetgeen zich uit in een verdere stijging van de daggeldrente. Deze werd op 3 oktober op 4 pCt. gesteld, op 6 oktober op 4½ pCt. en op 20 oktober op 4¾ pCt., waarbij bij de in feite plaatsvindende callgeldtransacties de tendentie bestaat een hogere rente te betalen.

In de activiteiten van de handelsbanken voltrekken zich omvangrijke wijzigingen. Nevenstaande cijfers der mutaties geven hiervan een beeld.

Tegenover een doorgaande uitbreiding van de kredietverlening aan de binnenlandse particuliere sector en aan de lagere overheid staat een inkringing van de kapitaalmarktbeleggingen en van het buitenlandse bedrijf. Eind 1965 stond wat deze laatste activiteit betreft netto nog

meer dan f. 1 mrd. uit, ultimo augustus was dit bedrag tot f. 347 mln. gedaald. Hieruit blijkt, dat het voor een krediet-restrictieregeling, die haar aangrijpingspunt mede vindt in de liquiditeit der banken (de verplichte deposito's) een handicap is wanneer de banken op twee liquiditeitsbronnen kunnen terugvallen.

	januari/augustus	
	1965	1966
	(in mln. glds.)	
Binnenlands actief bedrijf		
Particuliere sector		
kort krediet	302	435
middellang krediet	386	359
Kapitaalmarktbeleggingen	287	— 82
Krediet lagere overheid	131	378
Buitenlands actief bedrijf		
Vorderingen	555	67
Schulden	+ 699	+ 729
Netto	— 114	— 662

Persil

NEDERLANDSCHE PERSIL MAATSCHAPPIJ N.V.

*zoekt voor het hoofdkantoor te Amsterdam
een jong econoom voor de positie van*

STAFFUNCTIONARIS MARKETING

Hij ressorteert in deze functie direct onder de directie en houdt zich bezig met een grote verscheidenheid van taken op het gebied van verkoop, publiciteit en marktonderzoek; planning en efficiency zullen voor hem belangrijke onderwerpen zijn. In zijn activiteiten zal hij steun moeten verlenen aan de verantwoordelijke lijnfunctionarissen in de organisatie. Enige jaren bedrijfservaring met marketing van merkartikelen geeft uitgesproken voorkeur. Bij vervulling van de vacature zal worden geadviseerd door de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek te Utrecht.

Uw sollicitatie met vermelding van opleiding en ervaring onder bijsluiting van een recente pasfoto gelieve U te richten aan de Directie van de Nederlandsche Persil Maatschappij N.V., Stadhouderskade 19-20, Amsterdam.

Kapitaalmarkt

BETREFFENDE de gang van zaken op de kapitaalmarkt is weinig mede te delen. De zich verbeterende betalingsbalans oefent de laatste maanden in elk geval geen drainerende invloed meer uit op de liquiditeit van de nationale economie. De ervaring heeft geleerd, dat deze liquiditeit grote invloed heeft ook op de situatie van de kapitaalmarkt. Voorlopig echter zal wanneer hier enige ruimte ontstaat, omdat bepaalde sectoren hun beroep op de markt verminderen, deze ruimte vrijwel automatisch

worden opgevuld door de thans onbevredigende vraag van de overheidssector. De gemeenten met name hebben hun vlottende schuld sterk moeten laten oplopen niettegenstaande zij hun nieuwe investeringsactiviteiten sterk hebben ingekrompen. Het lijkt geen twijfel dat men elke gelegenheid tot consolidatie zal uitbuiten.

Hierbij komt, dat de val van het Kabinet de ongewisheid ten aanzien van de toekomstige overheidspolitiek heeft vergroot en daardoor het uitzicht op de toekomstige ontwikkeling sterk heeft belemmerd. De kapitaalmarktrente toont in oktober geen wijziging.

GROTE NEDERLANDSE ONDERNEMING

met belangrijke produktie-eenheden in binnen- en buitenland en een omvangrijk internationaal gericht commercieel apparaat, wenst in contact te treden met belangstellenden voor de functie van

SECRETARIS VAN DE N.V.

Deze positie kan slechts worden vervuld door een academicus, bij voorkeur een jurist, die reeds heeft bewezen in een soortgelijke functie op directieniveau een belangrijke bijdrage te kunnen leveren. Er wordt bovendien op gewezen, dat het hier een grote Nederlandse onderneming betreft met buitenlandse vestigingen, welke haar activiteitsgebied in het buitenland wil uitbreiden door nieuwe vestigingen en door het aangaan van joint-ventures en partnerships. In verband hiermede is internationale ervaring op juridisch en fiscaal gebied noodzakelijk en dient de gegadigde tevens een goed onderhandelaar met een scherp zakelijk inzicht te zijn. Ofschoon zulks al uit het voorgaande voldoende blijkt wordt daarom wellicht ten overvloede kennis van de moderne talen in woord en schrift uitdrukkelijk geëist. Er wordt ook op gewezen, dat in verband met de ontwikkeling van het bedrijf in binnen- en buitenland structuurwijziging van het concern tot de mogelijkheden behoort. Ook ervaring op dit terrein kan derhalve zeer nuttig zijn. Leeftijd bij voorkeur 40-45 jaar. De honorering wordt, met kennis van de honorering van soortgelijke functies elders in Nederland, in overleg met betrokkene vastgesteld. De Raad van Bestuur van de betrokken onderneming stelt zich garant voor een streng vertrouwelijke behandeling van de brieven.

Brieven met nauwkeurige informatie omtrent tegenwoordige en vroegere werkkringen voor 7 november a.s. te richten aan het bureau van dit blad onder nummer E.-S.B. 43-1.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1965	H. & L. 1966	14 okt. 1966	21 okt. 1966
Algemeen	343	361 — 253	279	278
Internationale concerns	477	513 — 339	372	370
Industrie	313	322 — 244	270	268
Scheepvaart	136	140 — 100	108	107
Banken en verzekering	180	187 — 137	145	154
Handel enz.	163	167 — 124	139	140

Bron: A.N.P. - C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 112,50	f. 85,60	f. 83
Unilever, cert.	f. 114	f. 82	f. 79,40
Kon. Petroleum	f. 147,60	f. 125,90	f. 130,10
A.K.U.	f. 77,80	f. 67,30	f. 65,60
K.L.M.	f. 268	f. 431	f. 362
Hoogovens, n.r.c.	440	302	297
E.M.S.	190	150	152½
Kon. Zout-Ketjen	765½	440	425
Zwanenberg-Organon	f. 171	f. 165	f. 164,80
Robeco	f. 222	f. 188,90	f. 190

New York.

Dow Jones Industrials	964	772	787
-----------------------------	-----	-----	-----

Restestand.

Langlopende staatsobligaties b)	5,98	6,52	6,54
Aandelen: internationaal b) ..	4,0	.	.
lokale b)	4,2	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	4½	5	5

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.



KABINET VAN DE VICE-MINISTER-PRESIDENT

Bij de Nederlandse Missie voor de uitvoering van het tien-jarenplan voor de ontwikkeling van Suriname vacceert ter standplaats Paramaribo, de functie van

SECRETARIS

vac.no. 6-5217

van de vertegenwoordiger van Nederland voor het tien-jarenplan Suriname, tevens vervanger van de vertegenwoordiger tienjarenplan.

Voor deze in de financieel-economische sector gesitueerde functie komt in aanmerking een econoom of een landbouwkundig ingenieur met specialisatie in de landbouweconomie, die o.m. zal worden belast met de behandeling van de lopende bureauzaken, het beoordelen van autorisatie-aanvragen, het samenstellen van verslagen van besprekingen en het verzamelen van gegevens voor de periodieke rapportage.

De duur van de uitzending is 3 jaren.

De salarisvoorwaarden zullen in overleg worden vastgesteld.

Het ligt in het voornemen naast het salaris een belastingvrije toelage toe te kennen. Voorts zijn aan de uitzending verbonden:

- vrije overtocht voor betrokkene en zijn gezin;
- vergoeding voor verpakking en transport van de verhuisboedel;
- vergoeding van de transportkosten van een auto;
- een tegemoetkoming in de uitrustingskosten;
- na beëindiging van de uitzending een belastingvrije uitzendingspremie.

Schriftelijke sollicitaties zenden aan het Kabinet van de Vice-Minister-President, Plein 1, 's-Gravenhage.

Met „E.-S.B.”
een beter
economisch-politiek
inzicht



**Wij zoeken
voor de
administratieve
sector
organisatie-
medewerkers,**

(leeftijd 28 - 35 jaar)

Deze medewerkers zullen van het bedrijf gedurende 10 maanden een opleiding ontvangen in moderne organisatie-technieken. In de opleiding zal in belangrijke mate ook aandacht worden geschonken aan de meest recente inzichten in de menselijke verhoudingen.

Zowel voor het volgen van de opleiding als voor het met succes toepassen van de verworven kennis is een middelbaar niveau (einddiploma B-richting, of A-richting met duidelijke belangstelling voor exacte vakken) gevolgd door verdere studie noodzakelijk.

Binnen afzienbare tijd kan eventueel voor huisvesting in Zaandam worden gezorgd.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven worden gaarne ontvangen door Albert Heijn N.V., Centrale Personeelsdienst (A 226), Westzijde 26, Zaandam.

albert heijn

2 AH 200



De Stichting Bouwcentrum is gevestigd te Rotterdam en stelt zich ten doel beter en efficiënter bouwen in Nederland en in het buitenland te stimuleren door bouwresearch, advieswerk, voorlichting, exposities en organisaties van opleidingen.

De werkzaamheden liggen zowel op technisch als op economisch en sociologisch gebied. In de laatste tien jaren zijn de werkzaamheden in nationaal en internationaal verband sterk toegenomen.

De Stichting Bouwcentrum zoekt voor haar afdeling Functionele Vraagstukken in verband met uitbreiding van werkzaamheden

De mate van zelfstandigheid is afhankelijk van ervaring en capaciteit van de aan te stellen medewerker.

EEN JONGE ECONOOM

die belast zal worden met onderzoek- en advieswerk voor de bouw van gebouwen voor gezondheids- en bejaardenzorg.

De programmering van bouwprojecten is een taak, waarbij een veelheid van gezichtspunten, o.m. op arbeidstechnisch, functioneel- en organisatorisch-structureel gebied, geïntegreerd moeten worden.

Voor deze functie is een goede uitdrukingsvaardigheid, zowel mondeling als schriftelijk vereist.

Belangstellenden worden verzocht eigenhandig geschreven sollicitaties te zenden aan:

Stichting Bouwcentrum
afdeling Personeelszaken
Postbus 299 Weena 700
Rotterdam.

U reageert op annonces in „E.-S.B.“? Wilt U dit dan steeds duidelijk tot uitdrukking brengen?

LANDELIJKE STICHTING VOOR SOCIAAL-KULTUREEL VORMINGSWERK EN BIJZONDER OPBOUWERK

zoekt voor de op te richten Onderzoek- en Dokumentatie-afdeling van haar landelijk bureau een

ACADEMICUS

(bedrijfseconoom; bedrijfs-socioloog)

met ervaring op het gebied van **marktanalyse** en **marktonderzoek**.

Wij verwachten van deze funktionaris, dat hij zijn kennis en ervaring op het gebied van marktanalyse en marktonderzoek overbrengt op het terrein van het sociaalkultureel vormingswerk, om mede daardoor het karakter, de vorm en de omvang van onze dienstverlening aan te passen aan de bestaande behoeften.

Salaris f. 18.500,—. Salariëring boven dit bedrag is mogelijk.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad te richten aan:

Dr. G. J. van der Top, directeur, Nieuwe Gracht 85, Utrecht.



MINISTERIE VAN JUSTITIE

Bij de Rijksinrichting voor jongens „Overberg“ te Amersfoort kan worden geplaatst een

ADJUNCT-DIRECTEUR

die zal worden belast met de dagelijkse leiding van de inrichting.

Vereist: ruime algemene ontwikkeling op middelbaar niveau met verder gaande studie; inzicht in orthopedagogische problemen; bij voorkeur inrichtingservaring.

Salaris tot max. f. 1553,— per maand, exclusief 6 pC. vakantie-uitkering.

A.O.W.-premie voor Rijksrekening.

Verdere uitloop is mogelijk.

Dienstwoning beschikbaar.

Schriftelijke sollicitaties onder vac.no. 6-5230/7188 (in linkerbovenhoek brief en env.) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

HOEVEEL LYSINE HEBT U VANDAAG GEGETEN?



U, lysine? Jazeker. U hebt vandaag ongeveer vijf gram lysine naar binnen gewerkt. In uw boterhammenworst, in uw biefstuk. In uw eitje bij het ontbijt. En dat is buitengewoon nuttig voor u. Want lysine is een stof die mede ervoor zorgt, dat het eiwit dat u binnen krijgt, volledig benut wordt.

U, hier in deze westelijke wereld, hebt geen persoonlijke lysineproblemen. Maar waarom is er dan zoveel gesproken en geschreven over het feit, dat chemici van Staatsmijnen/DSM thans op grote schaal in een speciaal gebouwde fabriek synthetische lysine gaan maken?

Heel simpel - omdat er zeer veel mensen op de wereld zijn, die onvoldoende voedsel krijgen en bovendien vaak voedsel van mindere kwaliteit. Zij (en ook het vee dat zij houden) hebben lysine nodig. Tot voor kort ging dat niet gemakkelijk, omdat lysine niet op grote schaal synthetisch te maken was.

De Staatsmijnen/DSM-chemici hebben dat beeld veranderd. Grondig.

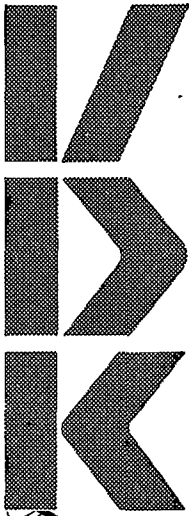
Wat is nu de toekomst?

Heel nuchter dit. Uitgebreide proeven hebben aangetoond, dat mens en dier het eiwit uit het voedsel optimaal benutten wanneer daarin voldoende lysine zit.

Veehouders kunnen dus met een kleinere hoeveelheid voer bereiken, dat hun varkens, kippen of kalveren toch sneller groeien en beter vlees produceren en - wat de kippen betreft - meer eieren leggen dan voorheen. En dit is belangrijk. Allereerst voor de veehouders. Maar daarmee direct ook voor alle mensen op de wereld die niet dagelijks biefstukjes, aardappeltjes, sperzieboontjes en boterhammenworst eten.

Voor alle mensen voor wie een stuk brood of een hap rijst méér betekent dan wij ons kunnen voorstellen. Daarom is Staatsmijnen/DSM-lysine wellicht even de aandacht waard. Ook van u.

STAATSMIJNEN/DSM  CHEMIE



BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Organisatie en Efficiency Adviseurs

AMSTERDAM - BRUSSEL

In opdracht van de Directie van een

VOORAANSTAAND BUREAU VOOR MARKTONDERZOEK

zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - contact met een

ZEER ERVAREN MARKTONDERZOEKER VOOR LEIDENDE FUNCTIE

Deze functionaris geeft leiding aan het marktonderzoek ten behoeve van een of meerdere relaties. Een ruime ervaring als deskundige op dit gebied (vooral t.a.v. het verpakte merkartikel voor de consument) is noodzakelijk. Een academische vorming wordt op prijs gesteld. Kennis van de engelse taal, zowel in woord als geschrift, is noodzakelijk.

Geboden wordt een verantwoordelijke functie met zeer gevarieerde werkzaamheden en naar gelang van leeftijd, ervaring, e.d. een inkomen tot ca. f 30.000,- per jaar.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de heer S. van de Kieft, Leidsestraat 74, Amsterdam. Tel. 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en geen contact met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de kandidaat.

